Naujasis alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos teisinis reguliavimas Lietuvoje ir nekarinė (civilinė) tarnyba Suomijoje

KRISTINA KENSTAVIČIENĖ[1]

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos
Viešosios teisės institutas
El. paštas: k.kenstaviciene@mruni.eu

SANTRAUKA. *Straipsnyje analizuojamas naujasis Lietuvos alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos teisinis reguliavimas ir jo atitiktis konstitucinei bei Europos Žmogaus Teisių Teismo doktrinai byloje Teliatnikov prieš Lietuvą. Nagrinėjama, ar nuo 2026 m. sausio 1 d. pagal Lietuvos Respublikos karo prievolės ir alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos įstatymą alternatyvioji tarnyba tampa atsieta nuo karinės sistemos ir paversta tikra civiline tarnyba. Atkreipiamas dėmesys, kad priimant ar keičiant šio įstatymo įgyvendinamuosius teisės aktus, būtina užtikrinti alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos civilinio pobūdžio administravimą ir įgyvendinimo tvarką. Suomijoje nekarinė (civilinė) tarnyba ne tik konstituciškai įtvirtinta, bet ir realiai įgyvendinama, o tai aktualu vertinant Lietuvos teisinio reguliavimo perspektyvas. Remiantis Suomijos nekarinės (civilinės) tarnybos modeliu siūloma ir Lietuvoje įsteigti nekarinės (civilinės) tarnybos centrą. Šiam centrui galėtų būti pavesta užtikrinti nekarinės tarnybos įgyvendinimą. Taip pat siūloma pagal Suomijos pavyzdį dar labiau išplėsti galimų civilinės tarnybos vietų sąrašą, be kita ko, nurodant vietas, kur tokia tarnyba negalėtų būti atliekama. Straipsnyje pateikiama siūlymų dėl teisinio reguliavimo tobulinimo, kad alternatyvioji tarnyba būtų paritetinė, o ne diskriminacinė karo tarnybos atžvilgiu. Galiausiai keliama neginkluotos krašto apsaugos tarnybos idėja, kuri galėtų padėti išlaikyti konstitucinį visuotinės gynybos principą.*

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba, karo prievolė, civilinė tarnyba, neginkluota karinė tarnyba.

[1] ORCID: 0000-0002-5631-0855.

ĮVADAS

Pastaruosius metus netyla kalbos, kad pasibaigus karui Ukrainoje Rusija galimai užpuls NATO valstybes. Nuolat ir sparčiai besikeičianti geopolitinė situacija Europoje ir pasaulyje, taip pat kintanti saugumo architektūra verčia ne tik svarstyti gynybos finansavimo didinimą, bet ir grįžti prie visuotinės karo prievolės įgyvendinimo klausimo. Deja, visuotinė karo prievolė, net ir karinės grėsmės akivaizdoje, Lietuvoje tėra deklaratyvi, o ne realiai įgyvendinama. Viena iš priemonių užtikrinti visuotinę karo prievolę – alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba. Konstitucinis alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos institutas turi tam tikrus teisinius pagrindus, tačiau faktiškai nėra įgyvendinamas. 2024 m. birželio 13 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Karo prievolės įstatymo Nr. I-1593 pakeitimo įstatymą, pagal kurį naujos redakcijos Lietuvos Respublikos karo prievolės ir alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos įstatymas[2] (toliau – naujasis įstatymas) įsigaliojo 2026 m. sausio 1 d. Šiuo įstatymu bandyta spręsti problemą dėl alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos administravimo, kad jis atitiktų Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) 2022 m. birželio 7 d. sprendimą byloje *Teliatnikov prieš Lietuvą*[3]. Šiame EŽTT sprendime konstatuota, kad alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba yra neatsiejamai susijusi su karine tarnyba, todėl negali būti vertinama kaip atskira civilinė tarnyba. Iki 2025 m. gruodžio 31 d. turėjo būti priimti naujojo įstatymo įgyvendinamieji teisės aktai.

Svarbu, kad alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba šauktiniams, kurie dėl religinių ar pacifistinių pažiūrų[4] atsisako atlikti karo tarnybą su ginklu, taptų atskira civiline tarnyba, bet netaptų diskriminacine išimtimi, palyginti su karo tarnyba. Šio straipsnio tyrimo objektas – naujasis alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos teisinis reguliavimas Lietuvoje, vertinant jo atitiktį konstitucinei ir EŽTT doktrinai, o Suomijos nekarinės (civilinės) tarnybos modelis[5] analizuojamas kaip lyginamasis ir referencinis modelis. Straipsnio tikslas – ištirti, ar naujasis teisinis reguliavimas, kuriuo numatoma paskyrimo į alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą procedūra ir tokios tarnybos atlikimo tvarka, yra suderinamas su Lietuvos Respublikos Konstitucija, Konstitucinio Teismo formuojama doktrina ir Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija. Atitinkamai keliama mokslinė problema, kaip turi būti įgyvendinama alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba Lietuvoje, sie-

[2] Lietuvos Respublikos karo prievolės ir alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos įstatymas (suvestinė redakcija nuo 2026-01-01), *Valstybės žinios*, 1996-11-06, Nr. 106-2427.

[3] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2022 m. birželio 7 d. sprendimas byloje *Teliatnikov prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 51914/19.

[4] Anglų kalba terminas *conscientious objection* vartojamas kalbant apie sąžinės motyvais pagrįstą nenorą atlikti karinę tarnybą.

[5] Straipsnyje pasirinktas Suomijos nekarinės (civilinės) tarnybos modelis, nes visų pirma ši valstybė, kaip ir Lietuva, yra panašioje geopolitinėje situacijoje. Suomija turi ilgametę kariuomenės formavimo tradiciją, pagrįstą visuotine privalomąja vyrų karine tarnyba. Galiausiai Suomijoje nekarinės (civilinės) tarnybos konstitucinis institutas yra įgyvendinamas praktiškai.

kiant užtikrinti ne tik konstitucinį visuotinės gynybos principą, bet ir karinį teisingumą, grindžiamą karo prievolininkų lygiateisiškumu. Tai yra svarbu, kad alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba būtų paritetinė, o ne diskriminacinė karo tarnybos atžvilgiu. Straipsnio tikslui ir problemai ištirti keliami šie uždaviniai: 1) atsižvelgiant į seniau galiojusį teisinį reguliavimą, išanalizuoti naująjį alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos teisinį reguliavimą Lietuvoje, vertinant jo atitiktį Konstitucijai ir konstitucinei doktrinai, taip pat atsižvelgiant į EŽTT jurisprudenciją; 2) ištirti nekarinės (civilinės) tarnybos teisinį reguliavimą Suomijoje, kuri praktiškai taiko šį konstitucinį institutą; 3) remiantis Suomijos civilinės tarnybos ir neginkluotos karinės tarnybos modeliu, pateikti pasiūlymų dėl Lietuvos alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos teisinio reguliavimo tobulinimo.

Reikia pažymėti, kad Lietuvos mokslinėje literatūroje naujasis alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos teisinis reguliavimas nėra nagrinėtas, nes dar tik įsigaliojo 2026 m. sausio 1 d. Visgi paminėtina Tomo Proškaus atlikta asmens teisės atsisakyti atlikti karo tarnybą dėl vidinių įsitikinimų reglamentavimo Lietuvoje ir tarptautinėje teisėje analizė. Autorius padarė išvadą, kad geroji tarptautinė teisės praktika, susijusi su asmenų teise atsisakyti atlikti karo tarnybą dėl vidinių įsitikinimų, turėtų būti adaptuojama inkorporuojant į Lietuvos nacionalinę teisę[6]. Šio straipsnio autorė taip pat analizavo alternatyviosios tarnybos pareigos reglamentavimą, kuris turi ne tik garantuoti minties, tikėjimo, sąžinės laisvę, bet ir išlaikyti konstitucinius karinio teisingumo bei ginkluotųjų pajėgų veiksmingumo principus[7]. Užsienio mokslinėje literatūroje alternatyvioji (civilinė) tarnyba nagrinėjama netiesiogiai, pirmiausia kaip prieštaravimas karo tarnybai dėl sąžinės: G. Puppinck[8], W. J. Aceves[9],

[6] Tomas Proškus, „Asmens teisės atsisakyti atlikti karo tarnybą dėl vidinių įsitikinimų reglamentavimas Lietuvoje ir tarptautinėje teisėje“, *Jurisprudencija* 30, 2 (2023).

[7] Kristina Kenstavičienė, „Valstybės gynybos konstitucinis institutas: teisinio reguliavimo raida ir problemos“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2021), 153–162; Kristina Kenstavičienė, „Constitutional Fundamentals of Conscription and Some Aspects of the Ordinary Legal Regulation of Constitutionality“, *Lithuanian Annual Strategic Review* 13, 1 (2015): 191–213, DOI 10.1515/lasr-2015-0010.

[8] Gregor Puppinck, „Conscientious Objection and Human Rights, a Systematic Analysis“, *Brill Research Perspectives in Law and Religion* Vol. 1, Issue 1 (2017; 2025). Autorius konceptualiai paaiškina, kas yra sąžinės prieštaravimas, kokios jo filosofinės, moralinės ir teisinės ištakos, bei kokiomis sąlygomis jis turėtų būti pripažįstamas ir saugomas demokratinėje teisinėje valstybėje.

[9] William Aceves, “The Codification Project: Protecting Conscientious Objection as Secular Protest”, *Boston University Law Review , California Western School of Law Research Paper* No. 25-024 (February 01, 2025). Autorius sistemingai aprašo atsisakymo karo tarnybos dėl sąžinės raidos istoriją Jungtinėse Amerikos Valstijose, Aukščiausiojo Teismo jurisprudenciją tokio pobūdžio bylose, taip pat koks yra sąžinės ar įsitikinimų turinys. Jis atkreipia dėmesį, kad dabartinis Selektyviosios karo prievolės įstatymas vis dar išskiria tik „religinius“ įsitikinimus kaip pagrindą atsisakyti karo tarnybos, todėl siūlo įstatymiškai įtvirtinti ir sekuliarią (moralinę, filosofinę) sąžinės prieštaravimo formą bei aiškiai reglamentuoti alternatyvios civilinės tarnybos įgyvendinimą.

I. Kurnaz[10], L. Toomey[11]. Kiti moksliniai tyrimai skirti alternatyviosios (civilinės) tarnybos, kaip praktinio prieštaravimo dėl sąžinės instrumento įgyvendinimui, ir dažniausiai tokio tyrimo imtis pasirinkta nacionalinė valstybė: Y. Kotylko[12], A. Drago[13], R. S. W. Pollard[14], J. P. Jurden[15].

Straipsnyje išsikeltam tikslui ir uždaviniams pasiekti taikyti įvairūs teoriniai tyrimo metodai – duomenų rinkimo ir analizės metodas, sisteminės analizės ir lingvistinis metodai, lyginamasis ir sintezės metodai.

1. EŽTT BYLA *TELIATNIKOV PRIEŠ LIETUVĄ* IR NAUJASIS ALTERNATYVIOSIOS KRAŠTO APSAUGOS TARNYBOS TEISINIS REGULIAVIMAS LIETUVOJE

EŽTT byloje *Teliatnikov prieš Lietuvą* pareiškėjas, priklausantis Jehovos liudytojų religinei grupei, pagal kurios įsitikinimus karo tarnyba, net ir beginklė, yra nepriimtina, 2015 m. birželio mėn. pradžioje buvo pašauktas į privalomąją pradinę karo tarnybą. Pareiškėjas nurodė, kad pagal savo tikėjimą ir minties, sąžinės ir religijos laisvę jis negali atlikti ne tik kari-

[10] Işıl Kurnaz, "Endogenous Limits of the Right to Conscientious Objection: Does a Conscientious Objector Have the Right to Refuse Even 1-Day Military Service?", *Perspectives on Federalism* Vol. 16, issue 2 (2024). Autorius straipsnyje bando atsakyti į klausimą, ar atsisakymas atlikti vienos dienos rezervinę karinę tarnybą gali būti aiškinamas taip, kad būtų išplėstos šios teisės turinys, ribos? Naujausiame EŽTT sprendime byloje *Kanatlı prieš Turkiją*, priimtame 2024 m. kovo mėn., bandoma atsakyti į šį klausimą, nagrinėjant tuos atvejus, kai privalomoji karinė tarnyba asmeniui nustato nereikšmingą įsipareigojimą laiko ir turinio atžvilgiu.

[11] Leigh Toomey, "The Right to Conscientious Objection to Military Service: Recent Jurisprudence of the United Nations Working Group on Arbitrary Detention", *Human Rights Law Review*, Volume 19, Issue 4 (December 2019): 787–810. Straipsnyje analizuojama Jungtinių Tautų Darbo grupės savavališko sulaikymo klausimais jurisprudencija, susijusi su teise į sąžinės prieštaravimą privalomajai karo tarnybai. Daroma išvada, kad asmenų įkalinimas dėl sąžinės prieštaravimo karinei tarnybai laikomas savaime (*per se*) prieštaraujančiu tarptautinei žmogaus teisių teisei, visų pirma, Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 18 straipsniui.

[12] Yaroslav Kotylko, "Implementation of the Right to Alternative (Non-Military) Service in Sweden: Evolution of Legislation and Current Challenges", *Social development and Security*, volume 15, issue 3 (2025): 20–29. Autorius analizuoja Švedijos alternatyviosios tarnybos modelį, jo istorinę raidą, šio teisinio instituto dabartinį teisinį reguliavimą ir praktinius iššūkius pastarojo meto saugumo kontekste.

[13] Antonino Drago, "People's Nonviolent Defense: Debate and Action in Italy", *Peace Research*, vol. 24, no. 1 (1992): 71–80. Autorius analizuoja Italijos situaciją, kur nuo 1972 m. įtvirtinta galimybė asmenims vietoj privalomosios karinės tarnybos atlikti civilinę tarnybą. Kartu autorius pabrėžia, kad nors teisės aktai iš esmės suderinti su atsisakančiųjų tarnauti su ginklu poreikiais, praktikoje iškyla klausimų dėl tarnybos organizavimo.

[14] Robert S. W. Pollard, "Conscientious Objectors in Great Britain and the Dominions", *Journal of Comparative Legislation and International Law* Vol. 28, No. 3/4 (1946): 72-82. Autorius lyginamuoju aspektu analizuoja alternatyviosios tarnybos darbo pobūdį bei apmokėjimą Didžiojoje Britanijoje ir dominijose Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų metu.

[15] John P. Jurden, "Conscientious Objectors", *GPSolo, Military Law* Vol. 22, No. 1, (January/February 2005): 46-50. Autorius, remdamasis JAV Gynybos departamento direktyvomis, detalizuoja, kaip klasifikuojami 1-O ir 1-A-O prieštarautojai karo tarnybai dėl sąžinės, kokius įrodymus jie turi pateikti ir kaip organizuojamas paraiškų nagrinėjimas, pabrėždamas didelį procesinių reikalavimų skaičių ir jų poveikį pareiškėjams.

nės tarnybos, bet ir bet kokios alternatyvios tarnybos, jeigu ji kokiu nors būdu yra valdoma ar prižiūrima karinių struktūrų arba kaip nors kitaip palaiko karinę veiklą. Visgi pareiškėjas prašė leisti atlikti alternatyvią civilinę tarnybą, kuri nebūtų kontroliuojama, prižiūrima ar valdoma karinių struktūrų ir kurioje jis nebūtų verčiamas prisidėti prie karinių veiksmų ar kitaip elgtis prieš savo sąžinę.

Pareiškėjas buvo įsitikinęs, kad nors alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba turi tam tikrų civilinių aspektų, dominuoja jos karinis pobūdis, todėl tai yra kita karo tarnybos forma – karo tarnyba be ginklo, o tai pažeidžia jo teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę, įtvirtintą Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos[16] (toliau – Konvencija) 9 straipsnyje. Taigi 2015 m. Lietuvoje galiojęs alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos teisinis reglamentavimas nesuteikė galimybės atlikti visiškai civilinio pobūdžio tarnybos, nepriklausomos nuo krašto apsaugos institucijų struktūrų kontrolės ir priežiūros.

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad buvo pažeistas Konvencijos 9 straipsnis, nes Lietuvos teisės sistema neužtikrino teisingos visuomenės ir pareiškėjo, turinčio gilius ir tikrus įsitikinimus, interesų pusiausvyros. Todėl demokratinėje valstybėje nebuvo būtina nepripažinti pareiškėjo teisės atsisakyti karo tarnybos dėl įsitikinimų. Tokias išvadas EŽTT padarė remdamasis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. vasario 23 d. nutarimu Nr. 206 „Dėl alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos atlikimo valstybės ir savivaldybių institucijose ir įstaigose tvarkos aprašo patvirtinimo“[17] (toliau – Tvarkos aprašas) ir kai kuriomis Karo prievolės įstatymo[18] nuostatomis, susijusiomis su alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos atlikimu. EŽTT pažymėjo, jog Lietuvoje alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba yra tiesiogiai pavaldi kariuomenei ir jos kontroliuojama, vadinasi, neatsiejamai susijusi su karine tarnyba, ir todėl negali būti vertinama kaip atskira civilinė tarnyba. Be to, byloje EŽTT išskyrė šiuos aspektus: „1) asmenys, atliekantys alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, visame Karo prievolės įstatyme ir Tvarkos apraše vadinami karo prievolininkais ir (arba) šauktiniais; 2) atliktino darbo pobūdį nustato karo prievolę administruojanti institucija <...>; 3) jei nėra galimybės skirti civilinio darbo, „karo prievolininkas atlikti alternatyviąją tarnybą skiriamas krašto apsaugos sistemos institucijose“ <...>; 4) „karo prievolininką“ į jam paskirtą darbo vietą palydi karo prievolę administruojančios institucijos specialistas, jam taikomos tokios pačios „aprūpinimo sąlygos (išskyrus aprūpinimą gyvenamąja patalpa ir apranga) kaip ir „karo tarnybos kariams“ <...>; 5) įstaigos, kurioje „karo prievolininkas“ atlieka tarnybą, vadovas nedelsdamas raštu informuoja karo prievolę administruojančią instituciją apie „karo prievolininko <...> skyrimą į pareigas, nurodo jų pobūdį, sąlygas ir darbo laiką“ ir pateikia karo prievolę administruojančiai institucijai „karo prievolininko“ mėnesinį „tarnybos laiko

[16] Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, *Valstybės žinios*, 1995-05-16, Nr. 40-987.

[17] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. vasario 23 d. nutarimas Nr. 206 „Dėl alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos atlikimo valstybės ir savivaldybių institucijose ir įstaigose tvarkos aprašo patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2000-02-29, Nr. 18-435.

[18] Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymas (suvestinė redakcija 2015-04-21–2015-06-30), *Valstybės žinios*, 1996-11-06, Nr. 106-2427.

žiniaraštį“ <...>; 6) alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą atliekantis „karo prievolininkas“ už drausmės pažeidimus negali būti atleistas iš pareigų įstaigos vadovo iniciatyva be karo prievolę administruojančios institucijos sutikimo <...>. Be to, pagal Karo prievolės įstatymo 26 straipsnį <...> mobilizacijos atveju „karo prievolininkai“, atliekantys „alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą“, gali būti „pašaukti atlikti karo tarnybą““[19].

EŽTT pateiktos pastabos dėl Lietuvoje nustatyto alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos teisinio reguliavimo iš esmės susijusios su šią tarnybą atliekančių asmenų pavadinimu, paskyrimu atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, jos atlikimo vieta ir būdu bei priežiūra. Todėl toliau reikia analizuoti naująjį ordinarinį alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos reguliavimą, kiek tai yra susiję su paskyrimo į alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą procedūra ir tokios tarnybos atlikimo tvarka bei sąlygomis. Kartu analizuojama, ar naujasis teisinis reguliavimas suderinamas su konstitucine ir EŽTT doktrina.

1.1. Dėl asmenų, atliekančių alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, pavadinimo

Lietuvos Respublikos Konstitucijos[20] (toliau – Konstitucija) XIII skirsnyje „Užsienio politika ir valstybės gynimas“ nustatomas valstybės gynybos konstitucinis institutas, įskaitant priemones valstybės gynybai užtikrinti, be kita ko, karo ir alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba. Pažymėtina, kad karo prievolės institutas yra įtvirtintas Konstitucijos 139 straipsnyje, o jo 2 dalyje nustatyta Lietuvos piliečių pareiga atlikti karo tarnybą arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą. Taigi, alternatyvioji krašto apsauga yra vienas iš valstybės gynybos konstitucinio instituto elementų.

Kaip minėta, EŽTT byloje *Teliatnikov prieš Lietuvą* konstatavo, kad asmenys, atliekantys alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, visame Karo prievolės įstatyme ir Tvarkos apraše vadinami karo prievolininkais ir (arba) šauktiniais. Pasak EŽTT, tai yra vienas iš kriterijų, neleidžiančių vertinti, jog alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba yra atskira civilinė tarnyba. Visgi galima teigti, kad EŽTT sprendime dėl šio kriterijaus pasigendama argumentų ir lieka neaišku, kaip asmenų, atliekančių alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, pavadinimas šauktiniais ar karo prievolininkais lemia, kad jie yra neatsiejamai susiję su karine tarnyba ir kad taip pažeidžiamas Konvencijos 9 straipsnis.

Pažymėtina, kad karo tarnyba ir alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba visada bus neatsiejamai susijusios, nes pastaroji yra karo tarnybos substitutas. Be to, konstitucinė piliečių pareiga atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą nėra savitikslė – ji yra tiesiogiai susijusi su pareiga ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo[21]. Vadinasi, ne tik karo

[19] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2022 m. birželio 7 d. sprendimas byloje *Teliatnikov prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 51914/19.

[20] Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

[21] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas, *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 115-4888; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. liepos 4 d. nutarimas, TAR, 2017-07-04, Nr. 11471.

tarnyba, bet ir alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba turi tarnauti valstybės gynimo tikslams.

Reikia pažymėti, kad neretai karo tarnyba sutapatinama su vienu iš jos atlikimo būdų – privalomąja pradine karo tarnyba, kaip nurodyta Karo prievolės įstatyme, o tai dažnai lemia klaidingą aiškinimą, esą karo tarnyba ir karo prievolė yra tapatūs dalykai. Visgi mokslinėje doktrinoje[22] karo prievolė suprantama kaip atskiras institutas, apimantis ne tik karo tarnybą, bet ir alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą. Be to, Konstitucinis Teismas 2017 m. liepos 4 d. nutarime, tirdamas Karo prievolės įstatymo 3 straipsnio 7 dalies atitiktį Konstitucijai, konstatavo, kad karo prievolė yra konstitucinė piliečių pareiga atlikti karo arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą[23].

Nepaisant to, įstatymų leidėjas patikslino sąvokas naujos redakcijos įstatyme nustatydamas, kad „alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba – Lietuvos Respublikos piliečio, kuris dėl religinių ar pacifistinių įsitikinimų negali vykdyti tarnybos, susijusios su ginklų, specialiųjų priemonių ar prievartos naudojimu, kaip konstitucinė prievolė atliekama krašto apsaugos tarnyba“ (2 straipsnio 3 dalis), o „karo prievolė – konstitucinė Lietuvos Respublikos piliečio pareiga atlikti karo tarnybą“ (2 straipsnio 7 dalis). Be to, įstatyme atsiranda nauja sąvoka – „Alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos prievolininkas (toliau – alternatyviosios tarnybos prievolininkas) – prievolę atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą turintis Lietuvos Respublikos pilnametis pilietis“ (2 straipsnio 4 dalis). Taigi teisinis reguliavimas pakoreguotas taip, kad asmenys, atsisakantys karo tarnybos dėl sąžinės, nebevadinami karo prievolininkais ir (arba) šauktiniais, kartu panaikintas EŽTT sprendime byloje *Teliatnikov prieš Lietuvą* nurodytas trūkumas. Kita vertus, asmenys paskirti atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, taip pat vadinami prievolininkais, kaip ir atliekantieji karo tarnybą, todėl išlaikomas ir pabrėžiamos šios tarnybos statusas kaip konstitucinė piliečių pareiga dėl valstybės gynimo.

Senajame Karo prievolės įstatyme[24] (toliau – senasis įstatymas) nustatyta, kad „karo prievolė – konstitucinė Lietuvos Respublikos piliečio pareiga atlikti karo arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą“ (2 straipsnio 9 dalis), o „alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba – dėl religinių ar pacifistinių įsitikinimų su ginklu negalinčių tarnauti karo prievolininkų tarnyba, kuria pakeičiama privalomoji karo tarnyba“ (2 straipsnio 3 dalis). Galima teigti, kad šios sąvokų

[22] Dainius Žalimas, „Valstybės gynimo konstituciniai pagrindai“, iš *Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis*, Vytautas Sinkevičius ir kt. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2022), 808. Kristina Kenstavičienė, „Valstybės gynybos konstitucinis institutas: teisinio reguliavimo raida ir problemos“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2021), 142.

[23] Konstitucinis Teismas, aiškindamas Karo prievolės įstatymo 3 straipsnio 7 punkto atitiktį Konstitucijai, be kita ko, konstatavo, kad teisiniu reguliavimu, pagal kurį nuo karo prievolės, t. y. konstitucinės piliečių pareigos atlikti karo arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, atleidžiama nesant konstituciškai pateisinamo pagrindo, yra pažeidžiama Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalis, kuri suponuoja įstatymu nustatyti tik tokias atleidimo nuo konstitucinės piliečių pareigos atlikti karo arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą sąlygas, kurios būtų susijusios su objektyviomis aplinkybėmis, dėl kurių jie negali atlikti šios pareigos. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. liepos 4 d. nutarimas, TAR, 2017-07-04, Nr. 11471.

[24] Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymas (suvestinė redakcija 2025-01-01–2025-12-31), *Valstybės žinios*, 1996-11-06, Nr. 106-2427.

apibrėžtys suderinamos su Lietuvos Respublikos Konstitucija ir galėtų būti toliau vartojamos naujajame įstatyme. Pavyzdžiui, Vokietijoje[25], Šveicarijoje[26] karo prievolininkais (vok. *Wehrpflichtigen*) irgi vadinami asmenys, atliekantys ne tik karo tarnybą (vok. *Militärdienst*), bet ir civilinę tarnybą (vok. *Zivildienst*), jei dėl sąžinės atsisakoma atlikti karinę tarnybą.

Pagal naująjį įstatymą Lietuvoje karo prievolė visgi sutapatinta su karo tarnyba, o alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba tampa „Lietuvos Respublikos piliečio <....> kaip konstitucinė prievolė atliekama krašto apsaugos tarnyba“. Tai rodo, kad pastaroji apibrėžiamoji ir apibrėžiančioji sąvokos yra tokios pat, todėl toks apibrėžimo būdas yra ydingas. Žinoma, gerai, kad bent paaiškinama, kokiam subjektui taikoma ši konstitucinė prievolė. Visgi manytina, kad tokia apibrėžtis stokoja aiškumo, kitaip nei senesnėje įstatymo redakcijoje, kurioje akcentuota, kad šia tarnyba yra pakeičiama privalomoji karo tarnyba. Taip atskleista, kokios tarnybos atžvilgiu alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba yra pakaitinė. Naujajame įstatyme to nebėra ir tik iš subjekto, atliekančio šią tarnybą, apibūdinimo („Lietuvos Respublikos piliečio, kuris dėl religinių ar pacifistinių įsitikinimų negali vykdyti tarnybos, susijusios su ginklų, specialiųjų priemonių ar prievartos naudojimu“) galima numanyti, vietoje kokios tarnybos alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba turi būti atliekama. Todėl svarstytina, ar nevertėjo įstatymų leidėjui pasirinkti labiau sąvoką atskleidžiančios apibrėžties ir vietoje formuluotės „<...> kaip konstitucinė prievolė atliekama krašto apsaugos tarnyba“ nustatyti „<...> kaip konstitucinė prievolė atliekama nekarinė tarnyba“ arba „kaip konstitucinė prievolė atliekama civilinė tarnyba“.

1.2. Paskyrimo atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą procedūra

EŽTT nurodo, kad susitariančiosios valstybės turi tam tikrą vertinimo laisvę apibrėždamos aplinkybes, kuriomis jos pripažįsta teisę atsisakyti karo tarnybos dėl sąžinės, ir nustatydamos prašymo dėl sąžinės priežasčių nagrinėjimo mechanizmus. Todėl, pasak EŽTT,

---

[25] Karinė prievolė vykdoma atliekant karinę tarnybą arba civilinę tarnybą (vok. *Die Wehrpflicht wird durch den Wehrdienst oder im Falle des § 1 des Kriegsdienstverweigerungsgesetzes durch den Zivildienst erfüllt*): Karinės tarnybos įstatymo (*Wehrpflichtgesetz*), paskelbto 2011 m. rugpjūčio 15 d. (*BGBl. I,* p. 1730), paskutinį kartą iš dalies pakeisto 2025 m. vasario 27 d. įstatymo (*BGBl. I*, 2025, Nr. 72) 5 straipsniu, 3 straipsnio 1 dalis. Karo prievolininkai, nepašaukti tarnauti pagal 1 arba 2 dalis, paskelbus gynybos padėtį, pagal įstatymą arba remiantis įstatymu gali būti pašaukti į civilinę darbo tarnybą gynybos tikslais, įskaitant civilių gyventojų apsaugą (vok. *Wehrpflichtige, die nicht zu einem Dienst nach Absatz 1 oder 2 herangezogen sind, können im Verteidigungsfalle durch Gesetz oder auf Grund eines Gesetzes zu zivilen Dienstleistungen für Zwecke der Verteidigung einschließlich des Schutzes der Zivilbevölkerung in Arbeitsverhältnisse verpflichtet werden*): Vokietijos Federacinės Respublikos pagrindinio įstatymo (*Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*), paskelbto Federalinio įstatymo leidinio (*Bundesgesetzblatt*) III dalyje, struktūrinis numeris 100-1, paskutinį kartą iš dalies pakeisto 2025 m. kovo 22 d. įstatymo (*BGBl. I*, 2025, Nr. 94) 1 straipsniu, 12a straipsnis.

[26] Šveicarijos piliečiai, kurie karinės prievolės neatlieka arba ją atlieka tik iš dalies (karinėje ar civilinėje tarnyboje), privalo sumokėti piniginę kompensaciją (vok. *Schweizer Bürger, die ihre Wehrpflicht nicht oder nur teilweise durch persönliche Dienstleistung (Militär- oder Zivildienst) erfüllen, haben einen Ersatz in Geld zu leisten*). 1959 m. birželio 12 d. Federalinis įstatymas dėl karo prievolės mokesčio (*Wehrpflichtersatzabgabe*, WPEG) (2024 m. sausio 1 d. redakcija), AS 2021 673 BBl 2020 4705.

yra teisėta, kad nacionalinės valdžios institucijos atliktų prašymo pripažinti atsisakančiojo tarnybos dėl sąžinės priežasčių statusą išankstinį nagrinėjimą[27].

Senajame Karo prievolės įstatyme paskyrimas atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą yra reglamentuotas 17 ir 18 straipsniuose. Šiame įstatyme nustatyta, kad asmenys (karo prievolininkai), pageidaujantys atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, prašymą karo prievolę administruojančiai krašto apsaugos sistemos institucijai gali pateikti bet kuriuo metu iki tam tikro termino[28], įskaitant mobilizacijos paskelbimą. Visais šiais atvejais toks prašymas turi būti grindžiamas religiniais arba pacifistiniais įsitikinimais, neleidžiančiais tarnauti su ginklu. Be to, jei būtų paskelbta visuotinė mobilizacija, Lietuvos kariuomenės personalo rezervo karo prievolininkai būtų šaukiami atlikti karo tarnybą (Karo prievolės įstatymo 26 straipsnio 1 dalis). Vadinasi, visuotinės mobilizacijos atveju asmenys nebegali pateikti prašymo skirti atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, nes kariuomenės personalo rezervas yra visi karo prievolininkai, išskyrus atliekančius tikrąją karo tarnybą[29].

Naujajame įstatyme išlieka nuostata, kad „paskelbus visuotinę mobilizaciją, Lietuvos kariuomenės personalo rezervo karo prievolininkai yra šaukiami atlikti karo tarnybą“ (20 straipsnio 1 dalis). Vis dėlto teisinio reguliavimo trūkumą tarsi ištaiso jau minėtos naujojo įstatymo sąvokų korekcijos, nes karo prievolininkai nebėra asmenys, turintys pareigą atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą.

Vertindama, ar (tikėjimo, sąžinės laisvės) apribojimas yra proporcingas, EŽTT Didžioji kolegija sprendime byloje *Bayatyan*[30] nurodė, kad, kalbant apie Konvencijos 9 straipsnį, iš prin-

---

[27] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. birželio 7 d. sprendimas byloje *Enver Aydemir prieš Turkiją*, peticijos Nr. 26012/117.

[28] Tiksliau: 1) iki šaukimo į nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą pradžios arba 2) iki karo prievolininkų sąraše nurodyto dokumentų, kuriais pagrindžiamos atleidimo nuo karo prievolės aplinkybės arba privalomosios pradinės karo tarnybos atidėjimo individualia tvarka aplinkybės, pateikimo termino pabaigos, jei karo prievolininkai įrašyti į kalendorinių metų karo prievolininkų sąrašą.

[29] Paminėtina, kad 2025 m. spalio 1 d. Ukrainos Konstitucinio Teismo antroji kolegija viešame plenariniame posėdyje svarstė pareiškėjų Vitalijaus Vasilovičiaus Alekseenkos ir Serhijaus Viktorovičiaus Ivanuščenkos konstitucinius skundus. Pareiškėjai abejoja dėl kai kurių Ukrainos įstatymo „Dėl alternatyviosios (ne karinės) tarnybos“ (1991 m. gruodžio 12 d., Nr. 1975–XII) ir Ukrainos baudžiamojo kodekso nuostatų konstitucingumo. Apeliacinis ir kasacinis teismai nusprendė, kad Ukrainos įstatymuose nėra numatytas karinės tarnybos pakeitimas mobilizacijos metu, o teisė išpažinti savo religiją ar įsitikinimus nėra absoliuti, nes priklauso nuo konstitucinės pareigos ginti valstybės teritorinį vientisumą ir suverenitetą nuo užsienio agresijos. Pareiškėjai konstituciniame skunde abejones grindžia tuo, kad alternatyvioji (nekarinė) tarnyba paskiriama tik vietoje privalomosios karo tarnybos (taikos metu), bet ne vietoje karo tarnybos mobilizacijos ar karo padėties metu. O tai, pasak jų, daro Konstitucijos 35 straipsnio 4 dalyje garantuojamą teisę („Tuo atveju, kai karinės pareigos atlikimas prieštarauja piliečio religiniams įsitikinimams, šios pareigos atlikimas pakeičiamas alternatyvia (ne karine) tarnyba“) neįmanomą įgyvendinti, nes Ukrainoje šiuo metu nėra privalomosios karo tarnybos, o įgyvendinama tik karo tarnyba karo padėties metu. Pareiškėjai teigia, kad piliečių teisė atlikti alternatyviąją tarnybą nėra ribojama karo padėties ar nepaprastosios padėties sąlygomis pagal Ukrainos Konstitucijos 64 straipsnio antrą pastraipą, todėl tokie įstatyme nustatyti apribojimai yra antikonstituciniai, be to, neužtikrinama lygybė prieš įstatymą pagal Ukrainos Konstitucijos 24 straipsnį. Ukrainos Konstitucinis Teismas šią bylą vis dar nagrinėja, taigi sprendimo šiuo klausimu nėra.

[30] EŽTT Didžiosios kolegijos 2011 m. liepos 7 d. sprendimas byloje *Bayatyan prieš Armėniją*, peticijos Nr. 23459/03.

cipo valstybei turėtų būti suteikta plati vertinimo laisvė sprendžiant, ar ir kokiu mastu teisės išpažinti savo religiją ar įsitikinimus apribojimas yra „būtinas“. Taigi, anot EŽTT, yra poreikis ne tik išsaugoti tikrąjį religinį pliuralizmą, kuris yra gyvybiškai svarbus bet kurios demokratinės visuomenės išlikimui, bet ir nustatyti, ar šios teisės apribojimas atitinka svarbiausią socialinį poreikį, yra proporcingas teisėtam siekiamam tikslui ir ar nėra jokių realių ir veiksmingų alternatyvų, kurios užtikrintų konkuruojančius interesus[31]. Todėl privalomoji karinė tarnyba be jokios išimties galimybės iš esmės nėra tinkama siekiant užtikrinti reikiamą visuomenės ir asmens interesų pusiausvyrą, jeigu tam nėra pateikiama jokių įtikinamų argumentų[32].

Konvencijos 15 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „[k]ilus karui ar susidarius nepaprastajai padėčiai, dėl kurių iškilo grėsmė tautos gyvavimui, kiekviena Aukštoji susitarianti šalis gali imtis priemonių, kuriomis nukrypstama nuo įsipareigojimų pagal šią Konvenciją tik tiek, kiek to reikalauja padėties kritiškumas, su sąlyga, kad tokios priemonės neprieštarauja kitiems jos įsipareigojimams pagal tarptautinę teisę“[33]. Lietuvos Konstitucijoje nustatyta, kad „[ž]mogaus laisvė išpažinti ir skleisti religiją arba tikėjimą negali būti apribota kitaip, kaip tik įstatymu ir tik tada, kai būtina garantuoti visuomenės saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikatą ir dorovę, taip pat kitas asmens pagrindines teises ir laisves“ (26 straipsnio 4 dalis). Neabejotina, kad valstybės ginkluoto užpuolimo metu kyla pavojus ir visuomenės saugumui. Iš to tarsi galima daryti išvadą, kad teisės atsisakyti karo tarnybos dėl sąžinės užtikrinimo lygis gali skirtis ir valstybė gali šios teisės negarantuoti, jei pagrindžia, kad egzistuoja neatidėliotinas, būtinas socialinis poreikis – valstybės gynybos ir, be kita ko, visuomenės apsaugos būtinybė. Visgi lieka neatsakytas klausimas, ar mobilizacijos ir gynybos nuo užsienio agresijos atvejais egzistuoja toks neatidėliotinas socialinis poreikis, kad būtina taikyti sąžine grindžiamo atsisakymo pripažinimo išimtį (apribojimą).

Vokietijos Aukščiausiasis Teismas (toliau – AT), nagrinėjęs ukrainiečio, kuris atsisakė karo tarnybos dėl sąžinės, ekstradicijos klausimą, nurodė, jog nacionaliniu lygmeniu negalima aiškinti, kad sąžinės teisė gali būti neribotai išlaikyta net ir gynybos padėties metu[34]. AT kėlė klausimą, ar toks aukštas apsaugos lygis, koks garantuojamas Pagrindinio įstatymo 4 straipsnio 3 dalyje („Niekas negali būti verčiamas prieš savo sąžinę atlikti karo tarnybą nau-

[31] EŽTT Didžiosios kolegijos 2011 m. liepos 7 d. sprendimas byloje *Bayatyan prieš Armėniją,* peticijos Nr. 23459/03.

[32] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. spalio 12 d. sprendimas byloje *Adyan ir kiti prieš Armėniją*, peticijos Nr. 75604/11.

[33] Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, *Valstybės žinios*, 1995-05-16, Nr. 40-987.

[34] Beje, Vokietijos AT nurodė, jog paliks neatsakytą klausimą, ar būtina ir toliau laikytis jo suformuotos praktikos, pagal kurią Pagrindinio įstatymo 4 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta pagrindinė teisė taikoma ne tik tiems asmenims, kurie pagal Vokietijos Federacinės Respublikos įstatymą dėl karo prievolės yra šaukiami į privalomąją karo tarnybą, bet be jokių apribojimų kiekvienam, kuris gali būti pašauktas atlikti karo tarnybą su ginklu, ir ar 4 straipsnio 3 dalis apima ne tik teisę atsisakyti tarnybos Vokietijos ginkluotosiose pajėgose, bet ir atsisakymą būti pašauktam į užsienio valstybės karines pajėgas. 2025 m. sausio 16 d. Aukščiausiojo Federalinio Teismo (*Bundesgerichtshof*, BGH), 4-osios baudžiamųjų bylų kolegijos nutartis byloje Nr. 4 Ars 11/24, žiūrėta 2025 m. lapkričio 18 d., https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=0b096cf869630772f7d0f2a6107776ca&nr=140583&anz=16&pos=2.

dojant ginklą. Išsamiau tai reglamentuojama federaliniame įstatyme"), vis dar galioja be apribojimų, kai karo metu teisė atsisakyti karo tarnybos yra sustabdoma. AT svarstė, jog gynybos padėtis kelia grėsmę ne tik nacionalinei gynybai, bet ir kiekvieno žmogaus pagrindinių teisių įgyvendinimui, tai apima ir Pagrindinio įstatymo 4 straipsnyje numatytą šauktinių, pašauktų į nacionalinę gynybą, apsaugą. Todėl net ir pagal Vokietijos konstitucinę teisę neatmetama galimybė, kad ypatingoje situacijoje esantiems šauktiniams galėtų būti taikomi papildomi apribojimai ir kraštutiniu atveju jiems netgi galėtų būti užkirstas kelias atsisakyti karinės tarnybos dėl sąžinės priežasčių. Taigi AT padarė išvadą, kad nei Pagrindiniame įstatyme, nei Europos žmogaus teisių konvencijoje, nei Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte nenumatyta neribota teisė atsisakyti karo tarnybos dėl sąžinės net ir gynybos atveju, todėl Vokietijos Federacinė Respublika negali laikyti su karu susijusios teisės atsisakyti karo tarnybos dėl sąžinės (sustabdymo) ribojimo prašančiojoje valstybėje neįveikiama kliūtimi ekstradicijai[35].

Visgi, Venecijos komisijos nuomone, asmens prieštaravimas mirtinos jėgos panaudojimui yra veiksmingas karo, o ne taikos metu[36]. Manytina, kad pagal Lietuvos Konstitucijos 139 straipsnį alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba karo veiksmų metu pirmiausia pasitarnauja asmenų, kurie negali naudoti ginklų kitiems žmonėms žudyti, sąžinės ir įsitikinimų apsaugai. Be to, jei toks žmogus prieš jo įsitikinimus būtų verčiamas atlikti karinę tarnybą karo ar mobilizacijos metu, galėtų kilti didesnis pavojus jo paties gyvybei, nes jis dėl religinių, moralinių ar etinių įsitikinimų negalėtų nužudyti kito žmogaus. Todėl reikia paminėti Lietuvos konstitucinę doktriną, kad „šalies gynybos poreikiai ir priemonės gali būti labai įvairūs, apimantys ne tik kariuomenės ir ginkluotės didinimą siekiant sustiprinti valstybės karinę galią, bet ir su ginkluota gynyba tiesiogiai nesusijusias informacines-technologines, gamybines ir kitas panašaus pobūdžio priemones, tam tikru aspektu lemiančias valstybės karinės galios stiprinimą"[37]. O tai sustiprina išvadą, kad teisė atsisakyti karo tarnybos turi būti garantuojama ne tik taikos, bet visų pirma mobilizacijos ir karo padėties metu. Tokios nuomonės laikosi ir karo teisės profesorė Kathrin Groh. Jos teigimu, pagrindinė teisė atsisakyti karo tarnybos dėl sąžinės yra specialiai pritaikyta karo metui. Šios teisės esmė reika-

[35] Jei pagal 1957 m. gruodžio 13 d. Europos ekstradicijos konvenciją vykstančio ekstradicijos proceso metu asmuo, kuriam iškelta baudžiamoji byla, atsisako atlikti karinę tarnybą su ginklu dėl sąžinės ir nėra garantijos, kad po ekstradicijos jis nebus pašauktas į karinę tarnybą prašančiojoje valstybėje ir jam nebus skirta bausmė karinės tarnybos atsisakymo atveju, tai nėra kliūtis ekstradicijai, jei to asmens kilmės šalis, prašanti ekstradicijos, yra puolama ginkluota jėga pažeidžiant tarptautinę teisę ir todėl negarantuojama teisė atsisakyti dėl sąžinės. *Ibid*.

[36] Europos komisijos „Demokratija per teisę" (Venecijos komisija) 2025 m. kovo 18 d. nuomonė Nr. 1219/2024 dėl alternatyviosios (nekarinės) tarnybos, priimta Venecijos komisijos 142-ojoje plenarinėje sesijoje (Venecija, 2025 m. kovo 14–15 d.), žiūrėta 2025 m. lapkričio 18 d., https://www.coe.int/en/web/venice-commission/-/opinion-1219?p_l_back_url=%2Fen%2Fweb%2Fvenice-commission%2Fopinions-search%3Fq%3Dnon%2Bmilitary.

[37] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas, *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 115-4888; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. liepos 4 d. nutarimas, TAR, 2017-07-04, Nr. 11471.

lauja neriboto jos taikymo, ypač gynybos padėties metu[38].

Pagal Lietuvos senąjį įstatymą asmenų prašymai atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą teikiami specialiai komisijai, sudarytai iš asociacijų, tradicinių religinių bendruomenių ir religinių bendrijų, aukštųjų mokyklų atstovų. Komisija tokius asmenų prašymus nagrinėja vadovaudamasi Karo prievolininkų prašymų atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą nagrinėjimo komisijos nuostatais[39] (toliau – nuostatai). Nuostatuose įtvirtinta, kad komisijos sudarymo procedūrą inicijuoja Lietuvos kariuomenės Karo prievolės ir komplektavimo tarnyba (toliau – Karo prievolės ir komplektavimo tarnyba), kuri, be kita ko, patikrina kandidatų atitiktį teisės aktų reikalavimams. Komisijos sudėtį tvirtina Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministras. Veiklai reikalingomis priemonėmis ir patalpomis komisiją aprūpina Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija. Karo prievolininkų prašymus komisija gauna ne tiesiogiai, o per Karo prievolės ir komplektavimo tarnybą. Ji posėdžiuose svarsto karo prievolininkų prašymus ir priima dėl jų sprendimus, kurie yra tik rekomendacinio pobūdžio (nuostatų 17 punktas).

Atsižvelgdama į komisijos rekomendaciją, Karo prievolės ir komplektavimo tarnyba arba tęsia karo prievolininko šaukimo procedūrą, arba skiria jam atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą. Taigi tik Karo prievolės ir komplektavimo tarnyba turi galutinio sprendimo paskirti asmeniui atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą teisę, nes priima sprendimą prašymą atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą pripažinti pagrįstu arba nepagrįstu. Toks teisinis reguliavimas reiškia ir tai, kad alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą ir privalomąją karo tarnybą administruoja ta pati institucija, kuri senajame įstatyme vadinama karo prievolę administruojančia krašto apsaugos sistemos institucija.

Pagal naująjį įstatymą prašymai atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą taip pat pateikiami karo prievolę administruojančiai krašto apsaugos sistemos institucijai, tačiau nebėra nurodytas terminas, iki kada prašymą reikia pateikti. Tai siejama su aplinkybe, kad net privalomąją pradinę karo tarnybą atliekantys kariai gali pateikti prašymą dėl alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos atlikimo ir, jei toks prašymas pripažintas pagrįstu, karys paleidžiamas iš privalomosios pradinės karo tarnybos anksčiau nustatyto laiko. Šis naujasis teisinis reguliavimas suderinamas su EŽTT jurisprudencija, pagal kurią Konvencijos „9 straipsnio garantijos taikomos ne tik privalomajai karinei tarnybai griežtąja šio termino prasme, bet ir pasikartojančiai tarnybai rezerve, kuri atliekama po pagrindinio privalomosios tarnybos etapo ir yra karinės tarnybos pratęsimas“[40]. Beje, konstitucinė minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė, kuri yra

[38] Kathrin Groh, „Kriegsdienstverweigerung im Kriegsfall verboten: Wenn ein Strafsenat des BGH ohne Not die Verfassung falsch auslegt“, *VerfBlog* (24 February 2025), https://verfassungsblog.de/kriegsdienstverweigerung-kriegsfall-bundesgerichtshof/.

[39] Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2022 m. gegužės 5 d. įsakymas Nr. V-367 „Dėl karo prievolininkų prašymų atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą nagrinėjimo komisijos nuostatų patvirtinimo“, TAR, 2022-05-05, Nr. 9521.

[40] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2024 m. kovo 12 d. sprendimas byloje *Kanatlı prieš Turkiją*, peticijos Nr. 18382/15.

nevaržoma (26 straipsnio 1 dalis), nėra susieta tik su konkrečiais asmenimis ar apribota laiku, todėl turi būti garantuojama ir karo tarnybą atliekantiems kariams.

Kaip ir seniau, prašymas atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą turi būti grindžiamas religiniais arba pacifistiniais įsitikinimais[41], kurie neleidžia vykdyti tarnybos, susijusios su ginklų naudojimu. Vis dėlto šios nuostatos turinys išplėstas papildant, kad asmuo dėl tų įsitikinimų negali vykdyti tarnybos, susijusios ne tik su ginklų, bet ir su specialiųjų priemonių ar prievartos naudojimu. O tai labiau apsaugo ir garantuoja žmogaus konstitucinę minties, tikėjimo, sąžinės laisvę, nes susiaurinamas alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos atlikimo pobūdis.

Naujajame įstatyme karo prievolę administruojanti institucija nebeorganizuoja karo prievolininkų pateiktų prašymų nagrinėjimo. Tai pavedama atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą administruojančiai institucijai. Prašymą dėl alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos atlikimo nagrinėja ir sprendimą dėl prašymų pagrįstumo priima taip pat speciali komisija, tačiau jeigu prašymas yra grindžiamas religiniais įsitikinimais, į komisijos posėdį kviečiamas tos konkrečios religinės bendruomenės ar bendrijos atstovas.

Svarbus pakeitimas yra tas, kad jei komisija priima sprendimą, jog karo prievolininko prašymas pagrįstas, toks sprendimas nebėra rekomendacinio pobūdžio, o sukelia teisines pasekmes – karo prievolininkas atleidžiamas nuo karo prievolės ir priskiriamas alternatyviosios tarnybos prievolininkams. Alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą administruojančios institucijos sprendimu tokiam asmeniui skiriama atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą.

Senajame įstatyme karo prievolininkas neturėjo teisės skųsti specialiosios komisijos sprendimo. Visgi karo prievolininkas turėjo teisę skųsti karo prievolę administruojančios krašto apsaugos sistemos institucijos sprendimą, įskaitant sprendimą dėl atsisakymo skirti atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, krašto apsaugos ministrui, o pastarojo priimtus sprendimus – Regionų administraciniam teismui. Naujajame įstatyme nustatyta: „Alternatyviosios tarnybos prievolininkas turi teisę skųsti komisijos, nagrinėjančios karo prievolininkų prašymus dėl alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos atlikimo, ir alter-

[41] Atkreiptinas dėmesys, kad tikslios nusistovėjusios sąžinės prieštaravimo (angl. *conscientious objection*) apibrėžties nėra. EŽTT ir Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas mano, kad sąžinės prieštaravimas grindžiamas minties, sąžinės ir religijos laisve, kai prieštaraujama priverstiniam jėgos panaudojimui žmonių gyvybių kaina. Taikydamas Konvencijos 9 straipsnį, EŽTT sąžinės prieštaravimą apribojo „religiniais ar kitais įsitikinimais, apimančiais visų pirma tvirtą, nuolatinį ir nuoširdų prieštaravimą bet kokiam dalyvavimui kare ar ginklo nešiojimui“ (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. birželio 7 d. sprendimas byloje *Enver Aydemir prieš Turkiją*, peticijos Nr. 26012/117). Jei prieštaravimas atlikti privalomąją karinę tarnybą grindžiamas asmeniniais įsitikinimais, kurie nėra motyvuoti religiniais ar kitais įsitikinimais, kurie rimtai ir neįveikiamai prieštarauja pareigai atlikti karinę tarnybą bet kokiomis aplinkybėmis, prašymas nepatenka į Konvencijos 9 straipsnio taikymo sritį. Valstybės gali reikalauti tam tikro lygio tikrų pareiškėjo įsitikinimų pagrindimo ir, jei tokių įrodymų nėra, priimti neigiamą sprendimą. Žr.: Europos komisijos „Demokratija per teisę“ (Venecijos komisija) 2025 m. kovo 18 d. nuomonė Nr. 1219/2024 dėl alternatyviosios (nekarinės) tarnybos, priimta Venecijos komisijos 142-ojoje plenarinėje sesijoje (Venecija, 2025 m. kovo 14–15 d.), žiūrėta 2025 m. lapkričio 18 d., https://www.coe.int/en/web/venice-commission/-/opinion-1219?p_l_back_url=%2Fen%2Fweb%2Fvenice-commission%2Fopinions-search%3Fq%3Dnon%2Bmilitary.

natyviąją krašto apsaugos tarnybą administruojančios institucijos sprendimus Regionų administraciniam teismui per 8 darbo dienas nuo sprendimo gavimo dienos“ (36 straipsnio 5 dalis). Visgi šioje naujoje nuostatoje galima įžvelgti prieštaravimą, nes jei, kaip minėta, asmuo priskiriamas alternatyviosios tarnybos prievolininkams tik po to, kai specialioji komisija prašymą pripažįsta pagrįstu, tai iki tokio sprendimo priėmimo asmuo vadinamas karo prievolininku. Vadinasi, subjektas, skundžiantis specialiosios komisijos sprendimus, turi būti vadinamas karo prievolininku. Atitinkamai naujojo įstatymo nuostata turėtų būti pakoreguota numatant, kad karo prievolininkas turi teisę skųsti komisijos sprendimus, o alternatyviosios tarnybos prievolininkas turi teisę skųsti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą administruojančios institucijos sprendimus.

Aptarta naujoji paskyrimo į alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą procedūra suponuoja, kad ji instituciškai atskirta nuo kariuomenės sistemos. Tačiau komisijos, nagrinėjančios karo prievolininkų prašymus atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, nuostatai vis dar nepakeisti ir nesuderinti su naujuoju įstatymu, kiek tai susiję su komisijos sudarymo tvarka, jos įgaliojimų apimtimi, sprendimų teisine galia, taip pat su galimybe karo prievolininkui skųsti komisijos sprendimą.

Galiausiai EŽTT byloje *Teliatnikov prieš Lietuvą* nurodė, jog tai, kad atliktino darbo (alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos) pobūdį nustato karo prievolę administruojanti institucija, daro šią tarnybą susietą su kariuomene ir jos kontroliuojamą. Minėta, jog šios tarnybos atlikimo tvarka reglamentuojama tvarkos apraše. Kadangi straipsnio rašymo metu naujas tvarkos aprašas nėra priimtas naujasis įstatymas toliau nagrinėtinas tik tiek, kiek jame nustatyta alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos atlikimo tvarka.

1.3. Alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos atlikimo tvarka

Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Lietuvos Respublikos piliečiai privalo atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, kurių atlikimo tvarka nustatyta įstatyme. Taigi Konstitucijoje nedetalizuojamos nei privalomosios karo tarnybos, nei ją pakeičiančios alternatyviosios tarnybos formos (atlikimo būdai). Tai palikta įstatymų leidėjo diskrecijai.

Alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos paskirtis – užtikrinti valstybės gynybą arba, kitaip tariant, garantuoti krašto apsaugą. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad įstatymuose turi būti nustatytas toks krašto apsaugos sistemos organizavimo reguliavimas, kuris užtikrintų ne tik svarbiausių konstitucinių vertybių apsaugą, tinkamą valstybės gynimą nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, bet ir tinkamą piliečių parengimą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo. Jo nutarime pabrėžiama: „Pasirengimas ginti valstybę yra gana plati sąvoka, apimanti ne tik piliečių pasirengimą ginklu ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo. Pasirengimas ginti valstybę negali būti suprantamas tik kaip tarnyba kariniam parengimui įgyti. Šalies gynybos poreikiai ir priemonės gali būti labai įvairūs, apimantys ne tik kariuomenės ir ginkluotės didinimą siekiant sustiprinti valstybės karinę galią, bet ir su ginkluota gynyba tiesiogiai nesusijusias informacines-technologines,

gamybines ir kitas panašaus pobūdžio priemones, tam tikru aspektu lemiančias valstybės karinės galios stiprinimą. Ta įvairovė lemia ir piliečių parengimo ginti valstybę konkrečių būdų įvairovę.“[42] Vadinasi, piliečių parengimas valstybės gynybai turi būti aiškinamas ne vien kaip karinis parengimas, bet ir kaip pasirengimas atlikti alternatyviąją tarnybą.

„Įstatymų leidėjas, reguliuodamas krašto apsaugos organizavimą, privalo nustatyti šios konstitucinės piliečių teisės įgyvendinimo sąlygas, *inter alia* alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos trukmę, atlikimo tvarką. Tai darydamas jis turi plačią diskreciją, tačiau negali nustatyti tokių alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos sąlygų, dėl kurių ji neatitiktų savo esmės ar būtų neveiksminga; taip pat privalo nustatyti tokią skyrimo atlikti šią tarnybą tvarką, pagal kurią būtų vertinamas piliečių prašymų ją atlikti pagrįstumas, kitaip galėtų būti paneigta konstitucinė piliečių teisė ir pareiga ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo ir tinkamai pasirengti tokiam gynimui atliekant karo tarnybą.“[43]

Konstitucinė doktrina suponuoja, kad alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos atlikimo tvarkos teisinis reguliavimas turi nepaneigti alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos esmės, taip pat užtikrinti šios tarnybos veiksmingumą. Todėl, atsižvelgiant į Konstitucinio Teismo išaiškinimą, jog reikia užtikrinti pusiausvyrą tarp skirtingų konstitucinių vertybių (valstybės gynimo, religijos ir įsitikinimų laisvės, piliečių pa(si)rengimo valstybės gynybai), manytina, kad alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba savo esme turi prisidėti tiek prie valstybės karinės galios stiprinimo, jei yra taikos metas, tiek prie valstybės gynimo, jei yra ginkluotas užpuolimas ar jo grėsmė. Toks aiškinimas atitiktų ir Konstitucijos 3 straipsnio 2 dalies, taip pat 139 straipsnio 1 dalies nuostatas, kurios suponuoja, kad valstybės (prioritetinių konstitucinių vertybių – Lietuvos nepriklausomybės, jos teritorijos vientisumo ir konstitucinės santvarkos) gynyba yra *visuotinė*, taip pat *imperatyvi* ir *besąlygiška*[44].

EŽTT doktrinoje nurodoma, kad „Konvencijos 9 straipsnyje garantuojama teisė atsisakyti karo tarnybos dėl įsitikinimų būtų iliuzinė, jei valstybei būtų leista organizuoti ir įgyvendinti savo alternatyviosios tarnybos sistemą taip, kad nei teisiškai, nei praktiškai nebūtų nustatyta tikrai civilinio pobūdžio alternatyva karinei tarnybai, kuri nebūtų bauginamojo ar baudžiamojo pobūdžio“[45]. Visgi EŽTT pripažįsta, kad Konvencijos valstybės turi tam tikrą vertinimo laisvę dėl alternatyviosios tarnybos sistemų organizavimo ir įgyvendinimo būdo[46].

Pirmiausia kalbant apie tarnybų trukmę, senajame įstatyme nuolatinės privalomosios

[42] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas, *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 115-4888; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. liepos 4 d. nutarimas, TAR, 2017-07-04, Nr. 11471.

[43] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. liepos 4 d. nutarimas, TAR, 2017-07-04, Nr. 11471.

[44] Šie konstituciniai principai taip pat nustatyti Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo (*Valstybės žinios*, 1997-01-08, Nr. 2-16) priedėlio I dalies 7 skyriaus pirmame skirsnyje ir Lietuvos Respublikos ginkluotos gynybos ir pasipriešinimo agresijai įstatymo (*Valstybės žinios*, 2000-07-31, Nr. 64-1927) 6 straipsnyje.

[45] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. spalio 12 d. sprendimas byloje *Adyan ir kiti prieš Armėniją*, peticijos Nr. 75604/11. Taip pat žr. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2022 m. birželio 7 d. sprendimą byloje *Teliatnikov prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 51914/19.

[46] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. spalio 12 d. sprendimas byloje *Adyan ir kiti prieš Armėniją*, peticijos Nr. 75604/11.

pradinės karo tarnybos trukmė – 9 mėnesiai. Pabaigus šią tarnybą, dar numatyta pratybos arba mokymai nuo 20 iki 60 dienų per 10 metų tarnybos aktyviajame rezerve laikotarpį. Vadinasi, privalomosios pradinės karo tarnybos trukmė su vėlesniais mokymais ir pratybomis gali trukti iki 11 mėnesių. Vis dėlto alternatyviąją tarnybą atliekantiems asmenims tokios papildomos pareigos nenumatyta ir alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos trukmė iš viso sudaro 10 mėnesių. Naujajame įstatyme įprasta privalomosios pradinės karo tarnybos trukmė yra 9 mėnesiai, išskyrus kai kurias išimtis, o į aktyvųjį rezervą paskirti karo prievolininkai dalyvauja mokymuose ar pratybose nuo 20 iki 90 dienų per 15 metų tarnybos aktyviajame rezerve laikotarpį. Taigi naujasis teisinis reguliavimas sulygina tarnybos trukmę, nes privalomosios pradinės karo tarnybos trukmė su vėlesniais mokymais ir pratybomis gali trukti maždaug iki 12 mėnesių, o alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos trukmė pagal naująjį įstatymą yra 12 mėnesių. Toks pakoreguotas tarnybos terminas, manytina, yra konstitucingas, nes labiau užtikrina implicitinį konstitucinį karinio teisingumo principą, kuris reikalauja ne tik visuotinumo šaukiant atlikti karo tarnybą ir alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, bet ir lygybės išlaikymo atliekant abi šias tarnybas.

Naujajame įstatyme išplėstos alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos atlikimo vietos numatant, kad ši tarnyba atliekama ne tik valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose, bet ir „viešosios naudos nevyriausybinėse organizacijose, kurios veikia asmenų su negalia apsaugos, socialinės atskirties mažinimo, švietimo ir kultūros skatinimo, humanitarinės pagalbos teikimo, sveikatos apsaugos, pilietinio ugdymo srityse, dirbant visuomenei naudingą darbą, nesusijusį su ginklo, specialiųjų priemonių ir prievartos naudojimu (toliau – viešosios naudos nevyriausybinės organizacijos)“ (naujojo įstatymo 11 straipsnio 3 dalis). Tokių viešosios naudos nevyriausybinių organizacijų sąrašą turės patvirtinti Vyriausybės įgaliota institucija pagal paraiškas, kurias pateiks viešosios naudos nevyriausybinės organizacijos, pageidaujančios, kad jose būtų atliekama alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba, jei jų veikla patenka į minėtas sritis. Alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos atlikimo tvarką, saugos ir sveikatos reikalavimus, nelaimingų atsitikimų tarnyboje ir profesinių ligų tyrimo tvarką turės nustatyti Vyriausybė ar jos įgaliota institucija. Reikia pažymėti, kad tokia įgaliota institucija turėtų būti ne Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, nes alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba vėl būtų traktuojama kaip susieta su kariuomene.

Kaip minėta, pagal naująjį įstatymą turės būti patvirtintas viešosios naudos nevyriausybinių organizacijų, kuriose bus atliekama alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba, sąrašas. Tuomet konkreti tarnybos atlikimo vieta bus parenkama alternatyviosios tarnybos prievolininko ar jo šeimos narių[47] faktinės ar deklaruotos gyvenamosios vietos savivaldybėje

[47] Naujajame įstatyme labai detaliai aprašyta, kas yra laikomi alternatyviosios tarnybos prievolininko šeimos nariais: sutuoktiniai, nepilnamečiai vaikai (įvaikiai), jeigu jie nėra emancipuoti ar sudarę santuokos, pilnamečiai vaikai (įvaikiai) iki 20 metų, jeigu jie su alternatyviosios tarnybos prievolininku turi bendrą ūkį, nėra sudarę santuokos ir dar nėra įgiję vidurinio išsilavinimo, sutuoktinio nepilnamečiai vaikai (įvaikiai), jeigu jų gyvenamoji vieta yra nustatyta kartu su alternatyviosios tarnybos prievolininko sutuoktiniu ir jie nėra emancipuoti ar sudarę santuokos, pilnamečiai vaikai (įvaikiai) iki 20 metų, jeigu jų gyvenamoji vieta yra nustatyta kartu su alternatyviosios tarnybos prievolininko sutuoktiniu ir jie su alternatyviosios tarnybos prievolininku turi bendrą ūkį, nėra sudarę santuokos

arba atsižvelgiant į alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos poreikį[48] ir alternatyviosios tarnybos prievolininko išreikštą norą dėl tarnybos vietos.

Atsiranda nauja nuostata, kad alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą atliekantiems asmenims kiekvieną mėnesį bus mokama 4,6 bazinės socialinės išmokos (toliau – BSI) dydžio išmoka buitinėms išlaidoms[49]. Vis dėlto jei atliekama privalomoji pradinė karo tarnyba, tokių karo prievolininkų gaunama mėnesinė piniginė išmoka priklauso nuo tarnybos rezultatų įvertinimo ir gali sudaryti nuo 2 BSI, jei tarnyba įvertinama patenkinamai, iki 4 BSI, jei tarnyba įvertinama labai gerai (naujojo įstatymo 40 straipsnis). Kita vertus, šios išmokos didinamos net 3 kartus dviem atvejais: 1) 7–9 tarnybos mėnesiais privalomąją pradinę karo tarnybą atliekantiems asmenims[50]; 2) 3 mėnesių privalomąją pradinę karo tarnybą atliekantiems asmenims, įgijusiems Lietuvos kariuomenėje trūkstamas profesijas (kvalifikacijas). Dar daugiau – kaip ir senajame įstatyme, šios išmokos papildomai didėja 30 proc., jei šauktinis savanoriškai pareiškia norą atlikti privalomąją pradinę karo tarnybą iki metinio karo prievolininkų sąrašo paskelbimo, arba 15 proc., jei šauktinis savanoriškai pareiškia norą atlikti privalomąją pradinę karo tarnybą po metinio karo prievolininkų sąrašo paskelbimo. O tai kelia pagrįstus klausimus, ar už alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą neturėtų būti taip pat mokama vienoda bazinė socialinė išmoka, kurios dydis galėtų kisti priklausomai nuo atliktos tarnybos rezultatų įvertinimo, ir taip pat papildomai didėtų 15 ar 30 proc., priklausomai nuo to, ar asmuo pats, savanoriškai pareikštų norą atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą. Priešingu atveju, palikus skirtingą apmokėjimą už abi tarnybos formas, manytina, kad sukuriamas Konstitucijai ir EŽTT doktrinai prieštaraujantis teisinis reguliavimas, nes alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba tampa ne tik atgrasanti ar baudžiamoji, bet ir diskriminacinė, palyginti su karo tarnyba, nesant tam objektyvaus pagrindo.

Galiausiai naujajame įstatyme pirmą kartą numatyta, kad alternatyviosios tarnybos prievolininkai, kaip ir atliekantys privalomąją pradinę karo tarnybą asmenys, gali pasinaudoti 14 kalendorinių dienų atostogų, kurios suteikiamos du kartus per tarnybos metus po 7 kalendorines dienas. Naujajame įstatyme atsirado ir kitų nuostatų, kuriomis alternatyviosios tarnybos prievolininkams įtvirtinamas socialinis ir finansinis aprūpinimas (dienpinigiai tikrinantis sveikatą, privalomojo sveikatos draudimo įmokos, maitinimosi ir kelionės išlaidų kompensavimas, apgyvendinimas, jei asmuo neturi gyvenamosios vietos). Taip al-

---

ir dar nėra įgiję vidurinio išsilavinimo, nepilnamečiai išlaikytiniai, kurių globėju ar rūpintoju yra paskirtas alternatyviosios tarnybos prievolininkas ir (ar) jo sutuoktinis, kiti išlaikytiniai asmenys, kurių globėju ar rūpintoju yra paskirtas alternatyviosios tarnybos prievolininkas ir (ar) jo sutuoktinis (11 straipsnio 4 dalis).

[48] Tai suponuoja prielaidą, kad galbūt išliks tvarka, pagal kurią valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos, jei turi alternatyviosios tarnybos atlikimo poreikį, galės teikti paraiškas ir jose nurodyti pageidaujamų karo prievolininkų skaičius, siūlomas tarnybos atlikimo vietas ir pareigas.

[49] Per visą tarnybą gaunama išmoka – 55,2 BSI (12 mėn. x 4,6 BSI).

[50] Per visą tarnybą gaunama išmoka:
1) 60 BSI (6 mėn. x 4 BSI) + (3 mėn. x 12 BSI), jei tarnyba įvertinama labai gerai (arba vidurkis 6,7 BSI);
2) 45 BSI (6 mėn. x 3 BSI) + (3 mėn. x 9 BSI), jei tarnyba įvertinama gerai (arba vidurkis 5 BSI);
3) 30 BSI (6 mėn. x 2 BSI) + (3 mėn. x 6 BSI), jei tarnyba įvertinama patenkinamai (arba vidurkis 3,3 BSI).

ternatyviosios krašto apsaugos tarnybos ir privalomosios pradinės karo tarnybos formos dar labiau sulyginamos, užtikrinant konstitucinį asmenų lygiateisiškumo principą.

Kadangi alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos atlikimo tvarka tarnybos vietoje nėra reglamentuota naujajame įstatyme, todėl svarbu, kad naujai patvirtinamoje tvarkoje bet kokia alternatyviosios tarnybos priežiūros ar kontrolės forma būtų civilinio pobūdžio. Toliau tikslinga išnagrinėti Suomijos nekarinės (civilinės) tarnybos teisinį reguliavimą tiek, kiek jis susijęs su paskyrimo į civilinę tarnybą procedūra ir tokios tarnybos atlikimo tvarka. Kartu siūloma Suomijos nekarinės (civilinės) tarnybos modelį pritaikyti Lietuvos naujajame įstatyme ar jo įgyvendinamuosiuose teisės aktuose.

2. NEKARINĖS (CIVILINĖS) TARNYBOS TEISINIS REGULIAVIMAS SUOMIJOJE IR LIETUVOS ALTERNATYVIOSIOS KRAŠTO APSAUGOS TARNYBOS TEISINIO REGULIAVIMO PERSPEKTYVOS

Suomijos Respublikos Konstitucijoje numatyta, kad kiekvienas Suomijos pilietis turi dalyvauti nacionalinėje gynyboje arba prie jos prisidėti pagal įstatymo nuostatas (127 straipsnio 1 dalis)[51]. Suomijoje karo prievolė yra visuotinė, tačiau pagal Karinės tarnybos įstatymą privaloma tik vyrams (18–60 m.) ir gali būti atliekama kaip: 1) karinė tarnyba arba 2) neginkluota karinė tarnyba kariuomenėje pagal Karinės tarnybos įstatymo 67 straipsnį[52], arba 3) nekarinė (civilinė) tarnyba. Suomiai remia dabartinį šaukimo į kariuomenę modelį, pagrįstą visuotine privalomąja vyrų karine tarnyba. 2023 m. lapkričio mėn. atliktoje nacionalinėje apklausoje 81 proc. respondentų pritarė dabartinės tarnybos formos išlaikymui[53].

Alternatyvioji ***nekarinė (civilinė) tarnyba*** Suomijoje, vadinama *Siviilipalvelus*, yra skirta asmenims, atsisakantiems atlikti karinę tarnybą dėl sąžinės. Jiems ši teisė garantuojama Suomijos Konstitucijos 127 straipsnio 2 dalyje[54]. Paskyrimas į nekarinę (civilinę) tarnybą ir šios tarnybos atlikimo tvarka reglamentuojami Nekarinės tarnybos įstatyme[55]. Šiame įstatyme nustatyta civilinės tarnybos prievolė, kuri kyla iš valstybės gynybos prievolės. Įstatyme nurodoma, kad „civilinės tarnybos prievolininkas – asmuo, kuris buvo paskirtas

[51] Roberta Firavičiūtė ir Saulė Vidrinskaitė, „Suomijos Respublikos Konstitucija“, iš *Pasaulio valstybių konstitucijos: moksliškai komentuoti vertimai. III tomas* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016), 695.

[52] Suomijos karinės tarnybos įstatymas (*Asevelvollisuuslaki*) Nr. 1438/2007, kuris įsigaliojo 2007 m. gruodžio 28 d., žiūrėta 2025 m. lapkričio 6 d., https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saadoskokoelma/2007/1438#chp_5__crossHeading_4_OT12.

[53] Ilona Bontenbal, Reetta Riikonen ir Jarkko Kosonen, „A Weberian Analysis of the Perspectives of Individuals with a Migrant Background Regarding Joining Military Service in Finland“, *Sociologia* 1 (2025): 41.

[54] Suomijos Konstitucijos 127 straipsnio 1 dalis: „Kiekvienas Suomijos pilietis turi dalyvauti nacionalinėje gynyboje arba prie jos prisidėti pagal įstatymo nuostatas.“ 127 straipsnio 2 dalis: „Teisė nedalyvauti ar atsisakyti karo tarnybos dėl įsitikinimų nustatyta įstatyme.“ Suomijos Konstitucija, 1999 m. birželio 11 d. (731/1999, su daliniais pakeitimais iki 817/2018 redakcijos), žiūrėta 2025 m. lapkričio 6 d., https://oikeusministerio.fi/en/constitution-of-finland.

[55] Suomijos nekarinės tarnybos įstatymas (*Siviilipalveluslaki*) Nr. 1446/2007, kuris įsigaliojo 2008 m. sausio 1 d., žiūrėta 2025 m. lapkričio 6 d., https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saadoskokoelma/2007/1446.

atlikti civilinę tarnybą“ (2 straipsnio 1 punktas).

Civilinė tarnyba apima pradinio (bazinio) mokymo laikotarpį[56], visuomenei naudingą civilinio pobūdžio darbo tarnybą[57], papildomąją tarnybą[58], tarnybą krizių ir mobilizacijos metu[59]. Darbo tarnyba daugiausia atliekama socialinės ir sveikatos priežiūros srityse, švietimo ir kultūros sektoriuje, gelbėjimo tarnybose, civilinės saugos ar aplinkos apsaugos srityse. Yra apie 1500 civilinės tarnybos vietų skirtingose Suomijos dalyse. Tarnybos vieta turi būti sudariusi sutartį su Civilinės tarnybos centru[60], kuris skelbia galimų tarnybos vietų sąrašą.

Pradinio mokymo ir darbo tarnybos, įtrauktos į civilinę tarnybą, pareiga baigiasi metų, kuriais asmeniui, privalančiam atlikti civilinę tarnybą, sukanka 30 metų, pabaigoje. Atlikęs civilinę tarnybą asmuo įtraukiamas į rezervą, iki jam sukanka 50 m., tačiau per šį laikotarpį nėra prievolės dalyvauti kvalifikacijos kėlimo mokymuose po to, kai atlikta civilinė tarnyba.

Nekarinę tarnybą Suomijoje administruoja, koordinuoja ir plėtoja Darbo ir ekonomikos ministerija. O asmenis, privalančius atlikti civilinę tarnybą, į šią tarnybą skiria, prižiūri, išduoda civilinės tarnybos pažymėjimus, kompensuoja apgyvendinimo išlaidas ir atlieka kitas praktines nekarinės tarnybos įgyvendinimo pareigas Civilinės tarnybos centras (toliau – centras) (6 ir 7 straipsniai).

Civilinė tarnyba gali būti vykdoma Civilinės tarnybos centre arba jo patvirtintoje vietoje: 1) valstybės institucijoje ar įmonėje, nepriklausomoje valstybės viešojoje įstaigoje arba viešojoje asociacijoje; 2) socialinės gerovės srityje ar socialinės gerovės asociacijoje[61]; 3) savivaldybės institucijoje, savivaldybių asociacijoje arba savivaldybės įmonėje; 4) universitete, kuris nurodytas Universitetų įstatymo (558/2009) 1 straipsnyje; 5) (kolegijoje) taikomųjų mokslų universitete, kuris turi Taikomųjų mokslų universitetų įstatymo (932/2014) 7 straipsnyje nurodytą veiklos licenciją; 6) profesinio mokymo įstaigoje, kuri nurodyta Profesinio mokymo įstatymo (531/2017) 3 straipsnio 4 dalyje; 7) Gelbėjimo (priešgaisrinės ir civilinės saugos) akademijoje; 8) religinėje bendruomenėje arba jos parapijoje, kuri nurody-

---

[56] *Bazinio mokymo laikotarpis* – tai civilinės tarnybos pradžioje Civilinės tarnybos centre baigtas tarnybos laikotarpis, kurio tikslas – remti bendruosius pilietinius įgūdžius, suteikti bendrųjų su civiline sauga ir gelbėjimo operacijomis susijusių įgūdžių ir darbo tarnybos atlikimo įgūdžių.

[57] *Darbo tarnyb*a – tai civilinė tarnyba, atliekama civilinės tarnybos vietoje po bazinio mokymo laikotarpio.

[58] *Papildomoji tarnyba* – papildomas mokymas, teikiamas asmenims, priimtiems į civilinę tarnybą po karo tarnybos pagal Karinės tarnybos įstatymą arba Moterų savanoriškos karinės tarnybos įstatymą. Maksimalus tokios tarnybos laikas yra 40 dienų. Civilinės tarnybos centras organizuoja papildomąją tarnybą mokymų ir praktinio mokymo forma. Jis taip pat nustato papildomosios tarnybos laiką, vietą ir trukmę. Papildomosios tarnybos metu asmenys nedalyvauja baziniuose mokymuose ar darbo tarnyboje.

[59] Šios tarnybos paskirtis – lavinti ir tobulinti civilinės tarnybos prievolininkų krizinio pasirengimo gebėjimus, susijusius su civilinio pobūdžio užduotimis, taip pat rūpintis, kad civilinės tarnybos prievolininkai galėtų būti paskirti atlikti tarnybą mobilizacijos laikotarpiu.

[60] Siviilipalveluskeskus, „Finding a service position“, *siviilipalveluskeskus.fi*, žiūrėta 2025 m. gruodžio 4 d., https://siviilipalveluskeskus.fi/en/service-position/looking-for-a-service-position-2/.

[61] Suomijoje „socialinės gerovės sritis“ (*hyvinvointialue*) – nuo 2023 m. įsteigtas atskiras administracinis vienetas, kuriam perduota pagrindinė atsakomybė už sveikatos priežiūrą (ligoninės, poliklinikos), socialines paslaugas (socialinė globa, vaikų apsauga ir pan.), priešgaisrinę ir gelbėjimo veiklą.

ta Religijos laisvės įstatymo (453/2003) 2 straipsnyje; 9) privačiame juridiniame asmenyje, asociacijoje arba fonde, kurie vykdo visuomenei naudingą veiklą (8 straipsnio 2 dalis).

Civilinės tarnybos vietos negali būti: 1) Gynybos ministerija arba jai pavaldi agentūra ar institucija; 2) politinių partijų registre įregistruota politinė partija; 3) parlamentinė frakcija, nurodyta Parlamentinių grupių įstatyme (979/2012); 4) darbo rinkos organizacija (profesinė ar darbdavių sąjunga); 5) subjektas, kurio pagrindinis tikslas yra gauti pelno ar kitokios tiesioginės finansinės naudos sau ar jo veikloje dalyvaujantiems asmenims; 6) organizacija, kuri neturi gebėjimų užtikrinti civilinės tarnybos užduočių arba organizuoti pakankamą asmens, turinčio atlikti civilinę tarnybą, vadovavimą ir priežiūrą darbo tarnybos metu (8 straipsnio 3 dalis).

Šauktinis, privalantis atlikti karinę tarnybą, gali pateikti prašymą dėl civilinės tarnybos 1) iki karinės tarnybos pradžios, 2) jos atlikimo metu[62] arba 3) jai pasibaigus pagal Karinės tarnybos įstatymą. Prašymas negali būti pateiktas iki šaukimo į karinę tarnybą. Prašymas dėl civilinės tarnybos turi būti pateikiamas šaukimo komisijai šaukiant į karinę tarnybą arba karinio dalinio vadui, kai asmuo atlieka karinę tarnybą, kitais atvejais – Civilinės tarnybos centrui arba Gynybos pajėgų teritoriniam skyriui (12 straipsnis)[63]. Prašymas turi būti parengtas pagal Darbo ir ekonomikos ministerijos patvirtintą formą ir grindžiamas pareiškėjo įsitikinimais, kurie neleidžia jam atlikti Karo prievolės įstatyme (1438/2007) nustatytos tarnybos.

Pažymėtina, kad Suomijoje nėra atliekamas asmens sąžinės ir įsitikinimų pagrįstumo nustatymo tyrimas, todėl prašymui pagrįsti pakanka deklaruoti rimtus religinius ar etinius įsitikinimus, kurie neleidžia atlikti karinės tarnybos. Įsitikinimų tyrimo procedūra panaikinta dar 1985 m., nors EŽTT yra pripažinęs, kad nacionalinės valdžios institucijos turi teisę atlikti išankstinį karo tarnybos atsisakančio asmens įsitikinimų pagrįstumo tyrimą. Visgi manytina, kad tokios procedūros nebuvimas bent jau šiandieninėje geopolitinėje situacijoje Lietuvoje būtų netinkamas, nes labai susilpnintų kariuomenės formavimą, o kartu – konstitucinį ginkluotųjų pajėgų veiksmingumo principą. Suomija turi kitokią nei Lietuva ilgametę kariuomenės formavimo tradiciją. Suomijoje į karo tarnybą pašaukiami net 80 proc. asmenų, priklausančių šaukiamojo amžiaus grupei, ir visuomenė tokį modelį palaiko. Todėl tai, kad neatliekamas asmens sąžinės ir įsitikinimų pagrįstumo tyrimas, Suomijoje nedaro esminės įtakos kariuomenės formavimui. Be to, Lietuvoje asmens sąžinės ir įsitikinimų pagrįstumo tyrimo panaikinimas būtų nesuderinamas su konstitucine doktrina, pagal kurią įstatymų leidėjas „privalo nustatyti tokią skyrimo atlikti šią tarnybą tvarką, pagal kurią būtų

[62] Tokiu atveju atliktos karo tarnybos laikas įskaitomas į atliktiną civilinės tarnybos laiką. Įskaitomas laikas apskaičiuojamas atliktą karo tarnybos laiką padauginus iš koeficiento. Žr. Siviilipalveluskeskus, „Applying for non-military service“, *siviilipalveluskeskus.fi*, žiūrėta 2025 m. gruodžio 4 d., https://siviilipalveluskeskus.fi/en/frontpage/non-military-service/before-your-non-military-service-starts/applying-for-non-military-service/.

[63] Jei karo prievolininkas nuolat gyvena užsienyje, jis gali prašymą dėl civilinės tarnybos pateikti Suomijos Respublikos ambasadai, diplomatinei atstovybei ar konsulinei įstaigai.

vertinamas piliečių prašymų ją atlikti pagrįstumas“[64].

Prašymai dėl skyrimo į civilinę tarnybą turi būti nagrinėjami nedelsiant. Šaukimo komisija arba Gynybos pajėgų teritorinis skyrius turi patenkinti prašymą, jei jis atitinka Nekarinės tarnybos įstatyme nustatytus reikalavimus. Karinio dalinio vadas ir Civilinės tarnybos centras prašymą perduoda tvirtinti Gynybos pajėgų teritoriniam skyriui. Šaukimo komisija ir Gynybos pajėgų teritorinis skyrius privalo nedelsdami pranešti Civilinės tarnybos centrui apie civilinės tarnybos prašymo patenkinimą. Prašymą patenkinus, šauktinis atleidžiamas nuo karinės tarnybos tiek taikos, tiek karo metu. Reikia pažymėti, kad tokia prašymo pateikimo ir tenkinimo tvarka nesuderinama su EŽTT doktrina, nes civilinę tarnybą daro priklausomą nuo kariuomenės (Gynybos pajėgų teritorinio skyriaus). Suomijos 2021 m. ataskaitoje Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetui taip pat pabrėžiama, kad Suomijos asmenų, atsisakančių tarnybos dėl sąžinės, sąjunga kasmet gauna dešimtis kreipimųsi iš karių, norinčių pereiti į alternatyviąją (civilinę) tarnybą, tačiau susiduria su ginkluotųjų pajėgų atsisakymu arba vilkinimu patenkinti jų prašymus[65]. JT Žmogaus teisių komitetas pripažino, kad karinė valdžia šiuo aspektu vis dar turi per didelę įtaką civilinei tarnybai Suomijoje. Komiteto pastabose taip pat nurodoma, jog asmenims šaukimo metu ar atliekant karo tarnybą tebėra suteikiama nepakankamai informacijos apie galimybę atlikti civilinę tarnybą[66]. Vadinasi, ir Lietuvoje tiek šaukimo į privalomąją karinę tarnybą, tiek jos atlikimo metu asmenims turi būti suteikiama informacija apie galimybę atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, jei kyla konfliktas su sąžine ir asmuo nebegali tęsti karinės tarnybos.

Civilinės tarnybos centras įpareigoja civilinės tarnybos prievolininką pradėti atlikti civilinę tarnybą tais kalendoriniais metais, kuriais buvo patenkintas jo prašymas atlikti civilinę tarnybą, arba per dvejus po jų einančius kalendorinius metus, jeigu civilinės tarnybos prievolininkui tarnyba neatidedama. Taigi civilinės tarnybos prievolininkas pats pasirenka per šį laikotarpį datą, jam tinkamiausią civilinei tarnybai pradėti. Jei asmuo nepradeda tarnybos per šį laikotarpį, likus 3 mėn. iki termino pabaigos jis gauna Civilinės tarnybos centro įsakymą pradėti civilinę tarnybą.

Į civilinę tarnybą gali būti skiriami tik tie asmenys, kurie atitinka tokiai tarnybai taikomus reikalavimus, o sprendimą dėl tinkamumo tarnybai priima Civilinės tarnybos centras. Reikalaujama, kad civilinę tarnybą atliekantis asmuo nekeltų pavojaus savo ir kitų asmenų saugumui ar darbo saugai. Be to, tinkamumas tarnybai nustatomas remiantis informacija apie asmens sveikatos būklę, fizinę ir psichinę būklę. Civilinės tarnybos centras ne tik skiria asmeniui sveikatos patikrinimą prieš tarnybą, bet ir organizuoja nemokamą sveikatos prie-

[64] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. liepos 4 d. nutarimas, TAR, 2017-07-04, Nr. 11471.

[65] Submission to the 131st Session of the Human Rights Committee, „Finland Military service, conscientious objection and related issues“, February 2021, žiūrėta 2025 m. gruodžio 4 d., https://ccprcentre.org/files/documents/INT_CCPR_CSS_FIN_44423_E.pdf?utm_source=chatgpt.com.

[66] United Nations, Human Rights Committee, „Concluding observations on the seventh periodic report of Finland“, Adopted by the Committee at its 131st session on (1–26 March 2021), 3 May 2021, CCPR/C/FIN/CO/7, https://docs.un.org/en/CCPR/C/FIN/CO/7, 36 punktas.

žiūrą asmenims, atliekantiems civilinę tarnybą (49 straipsnis).

Nekarinė tarnyba trunka 347 dienas[67]. Kaip minėta, pradedama nuo keturių savaičių pradinio (bazinio) mokymo Civilinės tarnybos centre, o likusios 319 dienų praleidžiamos Centro nurodytoje civilinės tarnybos vietoje, kurioje civilinės tarnybos prievolininkas turi atlikti darbo tarnybą. Beje, susirasti civilinės tarnybos vietą asmuo privalo pats pagal patvirtintą vietų sąrašą. Centras, gavęs civilinės tarnybos prievolininko ar civilinės tarnybos vietos prašymą, priima sprendimą dėl civilinės tarnybos prievolininko perkėlimo į kitą civilinės tarnybos vietą tarnybos metu. Tai apima ir tuos atvejus, jei civilinės tarnybos vieta ar tarnybos pareigos prieštarauja civilinės tarnybos prievolininko įsitikinimams. Taip pat centras gali savo iniciatyva nuspręsti dėl civilinės tarnybos prievolininko perkėlimo tam, kad būtų užtikrintas tinkamas tarnybos atlikimas, arba jei to reikalauja svarbus viešasis interesas.

Atliekantys civilinę tarnybą prievolininkai negali būti įdarbinti ar eiti viešųjų pareigų savo tarnybos vietoje, taip pat negali atlikti savo civilinės tarnybos vietoje jokio atlyginamo darbo, kuris nėra susijęs su jų civilinės tarnybos pareigomis. Tarnybos laikotarpiu civilinės tarnybos vieta negali mokėti civilinės tarnybos pareigas atliekantiems asmenims jokio atlyginimo, kompensacijos ar kito atlygio už civilinės tarnybos pareigas ar darbo užduotį (15 straipsnio 3 dalis). Civilinės tarnybos prievolininkai negali atlikti tarnybos ir pas savo darbdavį.

Civilinės tarnybos vietoje turi būti asmuo, atsakingas už civilinės tarnybos prievolininkų priežiūrą. Civilinės tarnybos vieta privalo nedelsdama pranešti centrui, jei atsakingas asmuo pasikeičia, taip pat pateikti naujo atsakingo asmens kontaktinius duomenis (45 straipsnis). Atsakingasis asmuo pateikia centrui tarnybinį pranešimą, jei civilinės tarnybos prievolininkas padaro tarnybos pažeidimą (pvz., vėlavimo, neatvykimo į tarnybos vietą, nurodymų nevykdymo atvejais). Tuomet centras privalo atlikti tyrimą tarnybiniam pažeidimui nustatyti. Baigęs tyrimą jis parengia tyrimo ataskaitą ir gali skirti civilinės tarnybos prievolininkui drausminę nuobaudą (pvz., rašytinį įspėjimą, papildomų darbų, dienpinigių sumažinimą ar atėmimą). Taigi civilinės tarnybos prievolininkui karinės drausmės nuostatos netaikomos, nes jis nėra karys. Civilinės tarnybos centro sprendimą skirti drausminę nuobaudą galima apskųsti administraciniam teismui.

Tarnybos metu civilinės tarnybos prievolininkas, kaip ir karo tarnybą atliekantis asmuo, turi teisę į nemokamą apgyvendinimą, maitinimą, tarnybos pareigoms reikalingą specialią aprangą ir įrangą, sveikatos priežiūrą, dienpinigius, nemokamas tarnybines keliones ir atostogas.

Dar viena karinės prievolės forma Suomijoje yra *neginkluota karinė tarnyba* (suomių k.

[67] Atkreiptinas dėmesys, kad karinės tarnybos trukmė gali būti 165, 255 arba 347 dienos, priklausomai nuo atliekamų tarnybos pareigų. Paprastai vyrai atlieka 165 dienų karinę tarnybą ir vėliau iki 80 dienų pratybų būdami kariuomenės rezerve. Tokia karinės tarnybos trukmė, palyginti su civilinės tarnybos trukme (347 dienos), kelia pagrįstų abejonių dėl asmenų lygiateisiškumo principo pažeidimo, taip pat dėl suderinamumo su EŽTT doktrina, pagal kurią alternatyviosios tarnybos trukmė negali viršyti pusantro karto ginkluotosios karinės tarnybos trukmės. Žr. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2017 m. spalio 12 d. sprendimą byloje *Adyan ir kiti prieš Armėniją*, peticijos Nr. 75604/11.

aseeton palvelus) kariuomenėje. Šauktinis pareiškęs, kad dėl įsitikinimų, susijusių su sąžinės priežastimis, negali atlikti karo tarnybos, ir pateikęs prašymą atlikti neginkluotą karinę tarnybą, atleidžiamas nuo ginkluotos tarnybos ir paskiriamas į karo tarnybą be ginklų. Atlikti karo prievolės šia forma gali būti skiriami ir asmenys, kurie dėl teistumo negali atlikti ginkluotos karinės tarnybos, nebent jie pareiškia norą atlikti civilinę tarnybą. Prašymas leisti atlikti neginkluotą karinę tarnybą teikiamas šaukimo metu šaukimo komisijai arba pateikiamas teritoriniam karo prievolės administravimo padaliniui ar karinio vieneto, kuriame asmuo atlieka karinę tarnybą, vadui.

Neginkluota karinė tarnyba organizuojama taip, kad nebūtų asmens, atliekančio tarnybą be ginklo, įsitikinimų konflikto su tarnybinių užduočių atlikimu. Vadinasi, toks asmuo, atliekantis tarnybą be ginklo, neprivalo tarnybos metu naudoti ginklo ar šaudmenų, mokytis jais naudotis ar dalyvauti juos prižiūrint, taip pat neprivalo naudoti įrenginių ir priemonių, skirtų tiesiogiai priešui sunaikinti ar sužaloti. Kita vertus, toks asmuo, atliekantis tarnybą be ginklo, privalo atlikti Karinės tarnybos įstatyme nustatytą tarnybą ir jam taikomos nuostatos, nustatytos kariui (Karinės tarnybos įstatymo 68 straipsnis).

Neginkluotoje karinėje tarnyboje tarnaujantys asmenys gali būti atrenkami ir rengiami vykdyti kariniuose daliniuose atliekamas užduotis arba specialiąsias užduotis. Išimtiniais atvejais tokie asmenys taip pat gali būti mokomi eiti vadovaujamas pareigas. Asmenys, atlikę tarnybą be ginklo, kaip ir atlikusieji tarnybą su ginklu, įtraukiami į tą patį kariuomenės rezervą. Atsižvelgiant į suteiktą parengimą ir tinkamumą, asmenys, atlikę tarnybą be ginklo, gali būti priskiriami į karo meto dalinius vykdyti stebėsenos, ryšių ar aprūpinimo (tiekimo) funkcijas[68].

Neginkluotos karinės tarnybos laikotarpis paprastai yra 255 dienos arba 347 dienos. Karo tarnybą atliekantis asmuo turi teisę gauti dienpinigius už kiekvieną į tarnybos laiką įskaitomą dieną. Dienpinigių dydis gali būti diferencijuojamas pagal tarnybos trukmę. Dienpinigių ir kitų išmokų dydis ir jų mokėjimo tvarka detaliau nustatoma gynybos ministro įsakymu (Karinės tarnybos įstatymo 101 straipsnis).

Suomijos alternatyviosios tarnybos teisinis reguliavimas turi trūkumų, bet galima išskirti ir teigiamų aspektų, kuriuos verta apsvarstyti rengiant ar keičiant Lietuvos naujojo įstatymo įgyvendinamuosius teisės aktus. Lietuvoje prie centrinės alternatyviosios tarnybos administravimo institucijos (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos) galėtų būti įsteigta speciali ministerijos įstaiga – nekarinės (civilinės) tarnybos centras. Šis centras, kaip ir Suomijoje, galėtų skirti asmenis į civilinę tarnybą, prižiūrėti, kaip laikomasi civilinės tarnybos atlikimo tvarkos, sudaryti sutartis su civilinės tarnybos vietomis, nagrinėti civilinės tarnybos prievolininkų padarytus drausmės pažeidimus, užtikrinti dėl tarnybos civilinės tarnybos prievolininkų patiriamų išlaidų (pvz., apgyvendinimo, maitinimo, sveikatos priežiūros išlaidos, dienpinigiai ir kt.) kompensavimą. Taip pat būtų naudinga

[68] „Aseeton palvelus“, žiūrėta 2025 m. gruodžio 4 d., https://intti.fi/muut-palvelusvaihtoehdot-ja-palveluksesta-vapautetut.

naujajame įstatyme dar labiau išplėsti galimų civilinės tarnybos vietų sąrašą, kartu nurodant vietas, kur tokia tarnyba negalėtų būti atliekama, pvz., be kita ko, pas civilinės tarnybos prievolininko darbdavį.

Siekiant didesnio lankstumo ir asmenų pritraukimo atlikti savo konstitucinę pareigą, siūlytina alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos atlikimo tvarkos apraše numatyti, kad civilinės tarnybos prievolininkas šią tarnybą turi pradėti per vienus metus nuo paskyrimo į nekarinę (civilinę) tarnybą. Kita vertus, karinei tarnybai toks pereinamasis laikotarpis nenumatytas, todėl tai gali sukelti abejonių dėl lygiateisiškumo principo laikymosi. Be to, siekiant karo ir alternatyviosios krašto apsaugos tarnybų pariteto, reikia numatyti lygiavertį apmokėjimą už abi tarnybos formas, kad alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba netaptų atgrasanti.

Galiausiai manytina, kad pagal Lietuvos Konstituciją nedraudžiama numatyti ne tik karo tarnybos, bet ir alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos įgyvendinimo būdus. Todėl Lietuvoje galėtų būti sukurtas dar vienas alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos įgyvendinimo būdas – neginkluota krašto apsaugos tarnyba. Ją galėtų atlikti asmenys, kurių įsitikinimai ir sąžinė nėra tokio laipsnio, kad verstų atsisakyti bet kokios karinės tarnybos. Šią tarnybą galėtų atlikti tie, kurie atsisako kovoti ir žudyti vykdant kovines užduotis, kurioms reikia naudoti ginklus ar specialiąsias priemones, bet nori savanoriškai remti kariuomenę (ginkluotąsias pajėgas) kitais būdais. Tokie asmenys galėtų atlikti neginkluotą krašto apsaugos tarnybą, kuri apsiribotų, pvz., nekovinių (žvalgybinių) dronų pilotavimu, neštuvų nešimu, maisto ruošimu ir dalijimu, logistikos funkcijomis ir t. t. Šis tarnybos būdas sudarytų galimybę alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą atlikti ir krašto apsaugos sistemos institucijose, kurioms priskiriama Krašto apsaugos ministerija, kariuomenė (ginkluotosios pajėgos), Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, žvalgybos institucija, įmonės ir įstaigos, kurių steigėja yra Krašto apsaugos ministerija ar kitos krašto apsaugos sistemos institucijos (Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 3 straipsnis). Žinoma, tokia tarnybos forma hierarchiškai ir instituciškai būtų susieta su kariuomene. Be to, tam, kad būtų galima įgyvendinti naują neginkluotos krašto apsaugos tarnybos institutą, reikėtų nustatyti naują teisinį reguliavimą Lietuvos Respublikos karo prievolės ir alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos įstatyme ir su juo susijusiuose teisės aktuose. Taip būtų sukurta dar didesnė, kaip minėjo Konstitucinis Teismas, valstybės gynimo priemonių ir būdų įvairovė, o kartu priartėta prie visuotinės valstybės gynybos užtikrinimo.

IŠVADOS

Įsigaliojus naujos redakcijos Lietuvos Respublikos karo prievolės ir alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos įstatymui, alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba yra civilinio pobūdžio ir nepriklausoma nuo kariuomenės kontrolės ir priežiūros. Manytina, kad šiame įstatyme alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos administravimas, be kita ko, apimantis šaukimo į alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą procedūrą, ir šios tarnybos įgyvendinimo tvarka yra konstituciškai pagrįsti ir atitinka konstitucinę bei Europos Žmogaus Teisių Teismo doktriną.

Visgi kai kurios naujojo alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos teisinio reguliavimo nuostatos galėtų būti patikslintos, kaip antai:

– siūloma patikslinti sąvokos „alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba“ apibrėžtį numatant, jog „alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba – Lietuvos Respublikos piliečio, kuris dėl religinių ar pacifistinių įsitikinimų negali vykdyti tarnybos, susijusios su ginklų, specialiųjų priemonių ar prievartos naudojimu, kaip konstitucinė prievolė atliekama **civilinė (nekarinė)** tarnyba“ (2 straipsnio 3 dalis);

– naujojo įstatymo 36 straipsnio 5 dalis turėtų būti pakoreguota numatant, kad ne alternatyviosios tarnybos prievolininkas, o karo prievolininkas turi teisę skųsti komisijos, nagrinėjančios karo prievolininkų prašymus dėl alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos atlikimo, sprendimus Regionų administraciniam teismui;

– išmoka už alternatyviąją tarnybą turėtų būti dar labiau priartinta prie privalomosios pradinės karo tarnybos atlygio sistemos, pagal kurią išmoka už privalomąją pradinę karo tarnybą priklauso nuo tarnybos rezultatų įvertinimo ir skatinimo priedų, jei tarnyba pasirenkama savanoriškai.

Lietuvos naujojo įstatymo įgyvendinamuosiuose teisės aktuose siūlytina remtis Suomijos nekarinės (civilinės) tarnybos modeliu, kuris užtikrina šios tarnybos institucinį atskyrimą nuo kariuomenės. Lietuvoje prie centrinės alternatyviosios tarnybos administravimo institucijos (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos) galėtų būti įsteigta speciali ministerijos įstaiga – nekarinės (civilinės) tarnybos centras. Šiam centrui būtų galima pavesti užtikrinti nekarinės tarnybos įgyvendinimą. Taip pat naujajame įstatyme reikėtų dar labiau išplėsti galimų civilinės tarnybos vietų sąrašą, kartu nurodant vietas, kur tokia tarnyba negalėtų būti atliekama. Galiausiai manytina, kad, kaip ir Suomijoje, Lietuvoje konstituciškai leistina pasirinkti du alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos įgyvendinimo būdus – ne tik nekarinę (civilinę) tarnybą, bet ir neginkluotą krašto apsaugos tarnybą, kurią būtų galima atlikti kariuomenėje (ginkluotosiose pajėgose) ir kitose krašto apsaugos sistemos institucijose. Taip būtų sukurta dar didesnė valstybės gynimo priemonių ir būdų įvairovė, o kartu priartėta prie konstitucinio visuotinės valstybės gynybos principo įgyvendinimo.

NEW LEGAL REGULATION OF THE ALTERNATIVE NATIONAL DEFENCE SERVICE IN LITHUANIA AND NON-MILITARY (CIVILIAN) SERVICE IN FINLAND

KRISTINA KENSTAVIČIENĖ

SUMMARY. *The article analyzes the new legal regulation of the Lithuanian alternative national defense service and its compliance with the constitutional and European Court of Human Rights doctrine in the case Teliatnikov v. Lithuania. It examines whether, from 1 January 2026, according to the Law on Military Conscription and Alternative National Defense Service of the Republic of Lithuania, alternative service becomes decoupled from the military system and transformed into a true civilian service. It should be noted that, when adopting or amending the implementing legislation for this Law, it is necessary to ensure that the administration and implementation of alternative national defence service retain a civilian character. In Finland, non-military (civil) service is not only enshrined at the constitutional level but is also effectively implements it in practice, which is particularly relevant when assessing the prospects of Lithuania's legal regulation. On the basis of the Finnish model of non-military (civilian) service, it is proposed to establish a Non-Military (Civilian) Service Centre in Lithuania. This center could be tasked with ensuring the implementation of non-military service. It is also proposed, following the Finnish example, to further expand the list of possible civilian service placements, inter alia by indicating places where such service could not be performed. The article presents proposals for improving legal regulation so that alternative service is parity, not discriminatory, with respect to military service. Finally, the idea of an unarmed national defense service is raised, which could help maintain the constitutional principle of universal defense.*

KEYWORDS: alternative national defense service, military service, civilian service, unarmed military service.

CONSTITUTIONES ET LIBERTATES: ŽMOGAUS TEISĖS XXI AMŽIUJE

Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys

CONSTITUTIONES ET LIBERTATES: HUMAN RIGHTS IN THE TWENTY-FIRST CENTURY

Peer-Reviewed Academic Articles Collection

MRU

Vilnius, 2026

Redakcinė kolegija / Editorial board:

Prof. dr. **EGLĖ BILEVIČIŪTĖ** (atsakingoji redaktorė / Editor-in-Chief)
Doc. dr. **JOLITA MILIUVIENĖ** (atsakingoji redaktorė / Editor-in-Chief)
Dr. **KRISTINA KENSTAVIČIENĖ** (vykdančioji redaktorė / Executive editor)

Straipsnių recenzentai / Peer reviewers:

Prof. dr. **Eglė Bilevičiūtė,** doc. dr. **Tomas Girdenis,** prof. dr. **Egidijus Jarašiūnas,**
doc. dr. **Agnė Juškevičiūtė – Vilienė,** dr. **Kristina Kenstavičienė,**
doc. dr. **Jan Kudrna,** prof. dr. **Snieguolė Matulienė,** doc. dr. **Jolita Miliuvienė,**
dr. **Salomėja Fernandez- Montojo,** prof. dr. **Sanita Osipova,** prof. dr. **Rūta Petkuvienė,**
prof. dr. **Jānis Pleps,** praktikos prof. dr. **Rasa Ragulskytė – Markovienė,**
doc. dr. **Ernestas Spruogis, Sergej Stoma,** doc. dr. **Loreta Šaltinytė,**
prof. dr. **Algimantas Urmonas,** doc. dr. **Juozas Valčiukas,**
dr. **Mindaugas Verbickas,** dr. **Dalia Višinskienė,** dr. **Leda Žilinskienė.**

Aprobuota/Approved by:

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos tarybos 2026 m. gegužės 20 d. nutarimu,
Nr. 1T- 18.

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale *ibiblioteka.lt*
Visos leidinio ir leidybos teisės saugomos. Šio leidinio arba kurios nors jo dalies negalima taisyti, dauginti ar kitaip platinti autoriui ir leidėjui nesutikus.

ISBN 978-609-488-136-7 (spausdintas)
ISBN 978-609-488-135-0 (internete) DOI: 10.13165/9786094881350

© Autoriai, 2026
© Mykolo Romerio universitetas, 2026